

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Britsko-francouzské soupeření ve Španělsku v letech

1833–1846

Bc. Nikola Fenclová

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Moderní Dějiny

Diplomová práce

**Britsko-francouzské soupeření ve Španělsku v letech
1833–1846**

Bc. Nikola Fenclová

Vedoucí práce:

doc. PhDr. Miroslav Šedivý, Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2019

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu své diplomové práce doc. PhDr. Miroslavu Šedivému, Ph.D., za jeho pomoc a rady, které mi poskytl při jejím zpracování.

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, listopad 2019

.....

Obsah

1. Úvod	1
2. Španělsko jako předmět sváru evropské politiky	5
2.1 Ferdinand VII. a francouzská hegemonie ve Španělsku	5
2.2 Zrod karlismu a vypuknutí první karlistické války	10
3. Velká Británie a Francie ve 30. letech 19. století.....	15
3.1 Velká Británie.....	15
3.2 Francie	19
4. Snaha o spolupráci a vzájemná rivalita ve španělském prostoru.....	24
4.1 Snahy o sblížení.....	24
4.2 Aliance čtyř	31
5. Britsko-francouzská rivalita ve 40. letech 19. století a Španělské sňatky .	43
6. Závěr	56
7. Seznam použité literatury a pramenů	59
8. Resumé	63

1. Úvod

Tradiční soupeření Spojeného království Velké Británie a Irska s Francií sahalo až hluboko do středověku, přičemž zájem o Pyrenejský poloostrov byl pro obě země typický zejména od doby, kdy Španělsko začalo ztrácet na svém mocenském významu. Během napoleonských válek se země stala jistým ohniskem napětí mezi Francií a Velkou Británií a po odchodu francouzských okupačních sil a porážce Napoleona obě velmoci přirozeně toužily zachovat svou sféru vlivu v pyrenejském prostoru. Chaos, jenž vládl na španělské vnitropolitické scéně jim dopřál hned několik možností, jak v průběhu třicátých a čtyřicátých let 19. století do dění v království účinně zasahovat zvenčí. Za politickou roztržitostí Španělska stál především fenomén karlismu, jenž lze datovat již do doby vlády Josefa Bonaparta ve Španělsku. Po celé 19. století ovlivňoval politické dění v zemi a jeho pozůstatky lze spatřovat i ve Španělské občanské válce z let 1936–1939.

Karlismus, ačkoli nesl své jméno podle španělského pretendenta Dona Carlose, se netýkal pouze dynastického sporu mezi ním a následně jeho potomky s ústřední liberální vládou, ale jeho hlavní podstata tkvěla v souboji mezi *ancien régime* a novou liberální érou. Karlisté po celou dobu vyhlíželi příchod svého vytouženého krále, jenž by znovu nastolil spravedlnost a obnovil katolicko-absolutistické principy, které mnoho Španělů považovalo za své tradiční státní i kulturní uspořádání. Poté, co král Ferdinand VII. zklamal jejich naděje a v roce 1830 vyhlásil pragmatickou sankci, podle níž změnil tradiční salické nástupnické právo a svou nezletilou dceru Isabelu ustanovil dědičkou trůnu, se jeho bratr Don Carlos odmítl vzdát svých nástupnických práv. Po smrti Ferdinanda VII., ke které došlo v roce 1833, se rozpoutala první karlistická válka, která trvala až do roku 1840. Carlos se stal novým vytouženým pretendentem konzervativních obyvatel, ale vzhledem k tomu, že se mu nepodařilo válku vyhrát a regentská vláda si udržela kurz liberální konzervativní monarchie, se z karlistických představ o ideálním panovníkovi stala částečně abstraktní idea.

Předkládaná diplomová práce si vzala za cíl zmapovat skrytou rivalitu mezi Velkou Británií a Francií v otázce Španělska v letech 1833–1846. Ani jedné

z nich nebylo dění ve Španělsku lhostejné a rozhodly se podporovat regentskou vládu Marie Kristýny, která vládla v době nezletilosti infantky Isabely. Společně se Španělskem a Portugalskem uzavřely 22. dubna 1834 Alianci čtyř, ve které se zavázaly ke kolektivní snaze o vypuzení pretendenta Dona Carlose ze Španělska. Britsko-francouzské spojení v této věci neslo charakter spíše vzájemného soupeření o rozhodující vliv v Madridu, a právě podstata jejich rozporuplného vztahu je předmětem zájmu předkládané diplomové práce. Snahy o účelové překonání vzájemného antagonismu obě země provázely po celou dobu trvání první karlistické války a nevymizely ani po jejím skončení. Ačkoli byla Aliance čtyř skutečným přínosem pro španělskou liberální vládu a výrazně jí dopomohla k vítězství nad karlisty, vzájemné vztahy Velké Británie s Francií spíše oslabil. Jejich gradující spory se následně naplno projeví ve 40. letech 19. století v otázce výběru manželů pro španělskou královnu Isabelu II. a její mladší sestru Luisu Fernandu. Autorka považuje pro adekvátní pochopení zkoumaného tématu a kontextu doby za nutné část práce věnovat vnitropolitické situaci jednotlivých aktérů, neboť by jinak celkový obraz o problematice nebyl kompletní. Při vypracování práce bylo využito převážně přímé a komparativní metody, strukturní analýzy a deduktivních postupů.

Diplomová práce je tematicky rozdělena do čtyř kapitol, které sledují jistý chronologický rámec. První kapitola je nazvána *Španělsko jako předmět sváru evropské politiky* a je rozdělena do dvou podkapitol. První podkapitola se zabývá francouzským vlivem ve Španělsku od pyrenejského tažení Napoleona a přibližuje osobnost a vládu Ferdinanda VII. Druhá podkapitola se zaměřuje na hlubší výklad karlistického fenoménu a osvětluje důvody vypuknutí první karlistické války. Druhá kapitola nesoucí název *Velká Británie a Francie ve 30. letech 19. století* se snaží charakterizovat pozice, ve kterých se obě země nacházely na počátku zkoumaného období, přičemž každé je věnována samostatná podkapitola. Třetí kapitola, pojmenovaná *Snaha o spolupráci a vzájemná rivalita ve španělském prostoru*, mapuje snahy o spolupráci mezi Francií a Velkou Británií ve vztahu ke Španělsku ve 30. letech 19. století. a její druhá podkapitola se zaměřuje téměř výhradně na Alianci čtyř a na okolnosti, které ji po dobu její existence provázely.

V poslední kapitole se autorka věnuje britsko-francouzskému soupeření po skončení první karlistické války v roce 1839. Obě strany ovlivňovaly soupeřící politická uskupení v Madridu a jejich prostřednictvím usilovaly o vlastní dominanci v zemi. Vzájemná rivalita se naplno projevila v otázce Španělských sňatků, kterým je věnována závěrečná část práce.

Předkládaná diplomová práce byla zpracována na základě vydaných pramenů a odborné literatury v českém, španělském a zejména anglickém jazyce. Zkoumané téma není v českém prostředí příliš zpracované a v zásadě jediným relevantním zdrojem v českém jazyce je kniha historika a hispanologa Jiřího Chalupy *Don Carlos a ti druzí, karlistické války v letech 1833–1939*. Tato práce byla neocenitelným zdrojem převážně pro první kapitolu práce a nabízí rozsáhlou analýzu karlistické problematiky. Jako podpůrný zdroj pro dění ve Španělsku také posloužila do češtiny přeložená publikace *Španělští Bourboni* od španělského historika Juana Granadose, který zde velmi zdařile líčí životní příběhy španělského panovnického rodu. Pro dokreslení situace okolo vydání španělské pragmatické sankce autorce také pomohl článek vydaný 3. dubna 1830 v madridském periodiku *Gazeta de Madrid*, jenž informoval občany o změnách nástupnického práva v zemi.

Pro část týkající se Velké Británie autorka využila nejrůznější škálu publikací, mezi nimiž stojí za zmínku především několikasvazkové dílo o životě a práci lorda Palmerstona z pera diplomata a spisovatele Henryho Lyttona Bulwera, prvního barona Dallinga, jenž byl Palmersonovým současníkem, a v jehož službách procestoval ve zkoumané době značnou část Evropy. Jeho dílo se jmenuje *The life of Henry John Temple, viscount Palmerston. With selections from his diaries and correspondence*. Právě ukázky z korespondencí jsou velmi podstatné pro zkoumání Palmerstonova osobního postoje. Pro práci byly využity první dva svazky ze série. Srovnatelných kvalit dosahuje i další biografické dílo *Life of Viscount Palmerston* od britského spisovatele Lloyda Charlese Sanderse. Za zmínku také stojí do češtiny přeložená přednáška britského historika a publicisty Roberta Williama Seton-Watsona s názvem *Zahraniční politika lorda*

Palmerstona, která vyšla v Československém časopise historickém v roce 1929. Podkapitola týkající se Francie našla oporu v díle českého historika Pavla Benedikta Elbla *Talleyrand. Muž, který podvedl i d'ábla* z roku 2011 a v knize *Nebezpečný intrikán – Život CH. M. Talleyranda* od Luboše Taraby.

Mezi nejprínosnější zdroje k stěžejní části práce patří publikace historika Rogera Bullena. Jeho článek *France and the Problem of Intervention in Spain, 1834–1836*, který vyšel v časopise *The Historical Journal* roku 1977, byl velmi důležitý pro třetí kapitolu a článek *Anglo-French rivalry and Spanish politics, 1846–1848* publikovaný v *The English Historical Review* roku 1974 se stal zásadním pro kapitolu čtvrtou. Za zmínku také stojí kniha *The Great Powers and the European States System, 1815–1914*, kterou vydal spolu se svým kolegou Royem Bridgem roku 2005. Studie *Intervention and Nonintervention in Spain, 1838–39* od amerického historika Philipa Moselyho, jež vyšla v časopise *The Journal of Modern History* roku 1941, byla nenahraditelná zejména pro části o francouzském zapojení v Alianci čtyř. Dále byly přínosné sepsané vzpomínky španělského vyslance v Londýně markýze Miraflorese *Memorias para escribir la historia contemporánea de los siete primeros años del reinado de Isabel II.*, které vydal roku 1842. Kromě jeho osobních dojmů z celé situace kolem podepsání spojenecké smlouvy Aliance čtyř zde zaznamenal i její plný text. Na závěr by autorka ráda poukázala na velmi zdařilé dílo britského historika Johna Richarda Halla *England and the Orleans Monarchy* z roku 1912 a sérii *The Cambridge history of British foreign policy*, ze které byla pro předkládanou práci použita kapitola z druhého svazku, která hovoří o Španělských sňatcích.

2. Španělsko jako předmět sváru evropské politiky

2.1 Ferdinand VII. a francouzská hegemonie ve Španělsku

Král Ferdinand VII. se narodil 14. října 1784 ve španělském královském sídle El Escorial. Pocházel z rodu Bourbonů a byl devátým dítětem španělského krále Karla IV. a jeho manželky Marie Luisy Parmské. Ovšem všichni jeho čtyři starší bratři záhy zemřeli, a proto se v roce 1788 po nástupu jeho otce na trůn stal španělským korunním princem právě Ferdinand. V roce 1789 byl před španělskými kortesy prohlášen princem asturským.¹ Během dospívání musel snášet nepřátelský postoj své matky, který rostl spolu s její nákloností k Donu Manuelovi Godoyovi, ministerskému předsedovi, jenž si vysloužil přízvisko „*mírový princ*“.² Manuel Godoy byl velký kariérista s průměrným intelektem, kterému se ovšem velmi rychle podařilo vystoupat po společenském žebříčku z pozice královnina osobního strážce až na post předsedy vlády. Bezbřehá podpora královského páru mu vynesla šlechtický titul vévody z Alcudie a manželství s hraběnkou ho dostalo ještě dál. Šokovaný korunní princ Ferdinand spolu s dalšími nevěřičně sledovali, jak jeho hvězda stoupá a popularita krále a královny kvůli tomu prudce klesala. Napjatá situace nakonec vyústila v takzvanou vzpuru v Aranjezu, kdy se Ferdinand se svými stoupenci (především z řad nespokojené šlechty) otevřeně postavil proti Godoyovi i proti svému otci. Docílil toho, že nenáviděný Godoy byl zajat a Karel IV. dokonce abdikoval v synův prospěch, a tak se Ferdinand mohl nakrátko v roce 1808 stát poprvé králem. V atmosféře doby to však nehrálo žádnou roli. Napoleon Bonaparte byl již zákulisním pánem situace, který nechtěl dovolit, aby Bourboni, jemu zneprátelený rod, vládli tak blízko Paříže. Povedlo se mu donutit Ferdinanda VII. k abdikaci zpět do rukou Karla IV., jenž pak formálně předal osud španělského trůnu do rukou Napoleona. Tak začala pětiletá éra vlády Napoleonova bratra Josefa Bonaparta.³

¹ GRANADOS, J., *Španělští Bourboni*, Praha 2012, s. 113.

² QUIN, M. J., *Memoirs of Ferdinand VII, King of the Spains*, London 1824, s. 1–2.

³ GRANADOS, s. 96–103.

Touto okupací byly v jistém smyslu završeny francouzské dlouholeté snahy o ovládnutí Španělska. Velká Británie, Španělsko a Francie se již od nepaměti zmítaly v sérii konfliktů a nestabilních aliancí, přičemž antagonismus mezi Velkou Británií a Francií byl v zásadě trvalý a dědičný. Vypuknutí Velké francouzské revoluce proti sobě země opětovně obrátilo. Touha revoluční Francie po expanzi Velké Británie z mnoha důvodů nevyhovovala a přímo ohrožovala její koloniální a obchodní zájmy.⁴ Když se nakonec Napoleon Bonaparte rozhodl dobýt Portugalsko, tradičního spojence Velké Británie, a při tom obsadil i Španělsko, pro Velkou Británie se situace zásadně změnila. Oficiálním francouzským důvodem k obsazení celého Pyrenejského ostrova byla nutnost bránit pobřeží proti Britům. Španělé na situaci reagovali masivním povstáním a dosud nevídaným bojem partyzánského typu. Po celé zemi se vytvářely odbojné *junty*, se kterými měla francouzská armáda problémy. Tato situace nahrávala do karet Velké Británie, která Španělsko viděla jako místo, kde by mohla Napoleonovi uštedřit zásadní porážku. Začala podporovat partyzány a odhodlala se k přímé vojenské intervenci.⁵

Skrze Portugalsko byly na španělské území přepravovány početné jednotky pod velením Arthura Wellesleye a Josef Bonaparte se musel na čas stáhnout z Madridu. Napoleon Bonaparte podnikl silný protiútok a do Španělska převelel více než sto padesát tisíc mužů, vzhledem k čemuž se jeho bratr mohl vrátit na trůn. Následujících několik let se odehrávalo mnoho bitev mezi Francouzi a Brity, kteří stále podnikali výboje převážně z portugalského území, ale obě strany postrádaly přesvědčivé vítězství. Situace se začala obracet až roku 1811, kdy počet Britů byl již natolik dostatečný, aby Francouze zahnali na ústup. Napoleon v rámci svého pyrenejského tažení značně vyčerpал své lidské i materiální zdroje a v roce 1813 se musel ze Španělska stáhnout úplně. Velká Británie svým úspěšným zásahem demonstrovala změnu svých postojů vůči dění na kontinentě a podpořila protifrancouzské nálady v Evropě.⁶

⁴ FREMONT-BARNES, G., *The Peninsular War, 1807–1814*, Oxford 2002, s. 14.

⁵ KOVAŘÍK, J., *Napoleon II. Císař Francouzů (1804–1821)*, Třebíč 2018, s. 222–224.

⁶ Tamtéž. s. 231–238.

Dne 11. prosince 1813, po pádu režimu Josefa Bonaparta, byla na zámku Valençay⁷ ve Francii podepsána smlouva mezi Napoleonem a Ferdinandem VII., která navracela vládu ve Španělsku Bourbonům.⁸ *El Deseado* (Vytoužený), jak Ferdinanda nazýval a vítal jeho lid, měl stále sympatie z doby, kdy stál proti svým rodičům a jejich oblíbenci, ale již záhy ho lidé začali častovat jinými přívlastky. Byl přesvědčeným absolutistou a postupně se rozhodl demontovat liberální výdobytky uplynulých let. Obklopil se kamarilou složenou ze svých podprůměrně inteligentních přátel, a pod jejich vlivem vládl značně zmatečně a nerozhodně. Názory na jeho osobní kvality a charakter se dosti rozchází. Historik Jiří Chalupa ho líčí jako mizerného panovníka a podprůměrného člověka bez vlastní politické vize.⁹ O něco smířlivější je k němu španělský historik Juan Granados, jenž vyzdvihuje jeho jazykové a literární schopnosti na příkladu toho, že byl schopen sám přeložit z francouzštiny *Dějiny revolucí římské republiky*.¹⁰ Jisté je, že jeho hlavním politickým programem bylo udržet absolutistickou moc a po svém nástupu na trůn využil šance a královským dekretem ze 4. května 1814 prohlásil slavnou Cádizskou liberální ústavu z roku 1812 za neplatnou.

Během francouzské okupace se začal hroutit dosavadní španělský koloniální systém, jenž spočíval v systému jednotlivých místokrálovství. Na počátku 19. století měli Španělé místokrálovství Nové Španělsko, Peru, Nová Granada a Río de la Plata. Ve všech těchto koloniích fungoval centralizovanější způsob vlády, než tomu bylo například v případě britských kolonií a pozici místokrále tradičně zastával bílý muž narozený na Pyrenejském poloostrově. Místní elity se vytvářely z řad takzvaných kreolů, kteří sami sebe nazývali Španěly, ale byli to lidé, kteří se narodili již na americkém kontinentě. Společenské spektrum pak doplňovala celá řada místních chudých obyvatel a otroků. Po obsazení mateřské země přestaly být jasné pravomoci vládnoucích úřadů a pod

⁷ Na zámku Valençay trávil Ferdinand spolu se svým bratrem Carlosem a strýcem Antonínem celý čas nedobrovolného exilu během svého sesazení. Zámek byl v té době ve vlastnictví Talleyranda, ministra zahraničí Francie.

⁸ UBIETO ARTETA, A. et al., *Dějiny Španělska*, Praha 1995, s. 402.

⁹ CHALUPA, J., *Španělsko*, Praha 2005, s. 112–123.

¹⁰ GRANADOS, s. 114.

vlivem liberalizace a myšlenek severoamerické a francouzské revoluce se rozpoutal boj za osvobození Latinské Ameriky.¹¹

Velká Británie již delší dobu pohlížela na bohatství a zdroje těchto oblastí s velkým zájmem a válka v Evropě jí dala možnost zde volně obchodovat se svým zbožím. Získala zcela nové odbytiště a vděčné zákazníky, a proto je zcela pochopitelné, že po nastolení míru si chtěla svá privilegia udržet za každou cenu. Španělsko, ovládané spíše královskými oblíbenci namísto kompetentních lidí, bylo příliš slabé na to, aby Velké Británii mohlo v jejím záměru účinně bránit.¹² Obchod přímo s koloniemi byl mnohem jednodušší nežli vyjednávání skrze mateřskou zemi, a i když zde byly snahy o diplomatické řešení v rámci systému kongresů ponapoleonského uspořádání, Spojené království si dokázalo prosadit vlastní nezávislé jednání v oblastech, které považovalo za svou přirozenou sféru vlivu, a to zejména vzhledem ke své námořní velikosti.¹³

K ekonomickým důvodům britské podpory španělských kolonií se přidala i otázka zrušení obchodu s otroky. Velká Británie ho zrušila již roku 1807, ale prozatím byla osamocena. Do úplného zrušení otroctví sice zbývalo téměř třicet let, ale Spojené království přirozeně sympatizovalo se státy, ve kterých byl abolicionismus na vzestupu. V roztržce mezi Španělskem a jejími koloniemi to byly právě americké kolonie, které v rámci národně-osvobozenecých bojů neváhaly rušit nejen obchod s otroky, ale také otroctví jako takové včetně zavedení principů svobodného narození. Kontinentální Španělsko na druhé straně sice v roce 1817 slíbilo Velké Británii, že do roku 1820 přestane zprostředkovávat obchod s lidmi do zbývajících kolonií, ale v praxi k tomu došlo až koncem 60. let. Francie také přislíbila ukončení činnosti, ale ve skutečnosti své obchody provozovala ilegálně pod španělskou vlajkou. Tyto důvody se připojily k obchodním zájmům a britská zahraniční politika se pomalu začala soustředit na

¹¹ JOHNSON, P., *Zrození moderní doby: devatenácté století*, Praha 1998, s. 484–487.

¹² WEBSTER, Ch. K., *Castlereagh and Spanish Colonies*. In: *The English Historical Review* 27, 1912, 105, s. 78–79.

¹³ BRIDGE, F. R., BULLEN, R., *The Great Powers and the European States System, 1815–1914*, Edinburgh 2005, s. 66.

podporu španělských kolonistů v jejich boji za svobodu a obracela se proti postojům Francie.¹⁴

V rámci kongresového systému se evropské mocnosti sešly v říjnu 1822 ve Veroně, aby vyřešily španělskou otázku, neboť Ferdinandovi VII. se začínala situace vymykat z rukou. Poté, co britský ministr zahraničí vikomt Castlereagh spáchal sebevraždu a na jeho místo nastoupil George Canning, se změnilo směřování britské politiky směrem k větší míře vlastního izolacionalismu a byla nutná konfrontace se závěry jednání ve Veroně.¹⁵ Zde padlo rozhodnutí, že velmoci v čele s Francií provedou vojenskou intervenci s cílem etablovat španělského krále Ferdinanda VII. zpět na jeho trůn po snahách o liberální revoluci. Volba právě francouzského kontingentu působila v kontextu událostí minulého desetiletí poněkud paradoxně, ale touha francouzského krále Ludvíka XVIII. zasáhnout byla neoblomná. Když v létě 1823 francouzská intervenční jednotka vstoupila na španělské území, dostala od místních ironickou přezdívku *Cien mil hijos de san Luis* (Sto tisíc synů svatého Ludvíka). Znovu dosazený Ferdinand VII. se ovšem choval velmi nerozumně, opětovně se uchýlil k tvrdé perzekuci svých odpůrců a zašel tak daleko, že si proti sobě zneprátil nejen liberály, ale tentokrát již i konzervativní absolutisty. Španělsko se kvůli vnitropolitickému chaosu vydalo cestou strmého pádu z pozice druhořadé mocnosti a velmi rychle se stalo bezvýznamným státem, který nebylo nikterak obtížné ovlivňovat zvěňčí.¹⁶ Rozkol, který francouzská intervence s podporou Ruska vyvolala mezi státy pentarchie, názorně ukázal borcení vídeňského systému. Odpor Velké Británie k zasahování do vnitřních záležitostí jiných států ji politicky vzdálil od ostatních účastníků kongresu a projevila se nejednotnost i v rámci Svaté aliance.¹⁷ Canningova administrativa razící filozofii „každý národ sám za sebe“ se začala obávat dalšího francouzského postupu vůči Portugalsku a

¹⁴ DAVIES, N., *Ostrovy, Dějiny*, Praha 2003, s. 589–592.

¹⁵ SLADKOVSKÁ, E., *Kongresy Svaté aliance*. In: *Historický obzor* 9, 1998, 11/12, s. 248.

¹⁶ CHALUPA, *Španělsko*, s. 114–116.

¹⁷ BRIDGE, BULLEN, s. 62.

koloniím v Jižní a Střední Americe, neboť jejich případné zasahování do nově vytvořeného lukrativního obchodu bylo značně nežádoucí.¹⁸

2.2 Zrod karlismu a vypuknutí první karlistické války

Ferdinand VII. se v době svého návratu z exilu v roce 1813 těšil velké popularitě mezi širokou masou lidí, kteří doufali v uklidnění situace po francouzské okupaci, návrat ke starým časům a obnovení statusu quo. Zejména lidé jakkoli ochuzeni a postižení postupy cádizských kortesů (například církev) vítali Ferdinanda s ohromným nadšením.¹⁹ A právě zde by se dalo hovořit o počátcích fenoménu, který do dějin vešel pod názvem karlismus. Vyhlášení konzervativního panovníka, který by splnil široké spektrum jejich požadavků a obnovil *ancien régime*. Měl se tak postavit politice liberálů, kteří byli aktivní již dlouho před nástupnickou krizí po smrti Ferdinanda VII. v roce 1833. Ve třicátých letech byly naděje vkládány do Carlose Maríi Isidora, bratra Ferdinanda VII., po kterém hnutí neslo jméno.²⁰ Karlismus v nejrůznějších podobách a modifikacích existoval od třicátých let 19. století a nelze o něm hovořit pouze jako o lokálním problému.

Pokud se na karlismus a karlistické války nahlíží jako na nesmiřitelný a rozsáhlý konflikt mezi konzervativci a liberály, mezi absolutismem a konstitucí a mezi „starým“ a „novým“, lze nalézt karlisty i daleko za hranicemi Španělska. Evropský legitimismus, který se vykrytalizoval z opozice ideálů Velké francouzské revoluce byl zásadně proti zakládání monarchií, kde se panovník (i když třeba pouze částečně) musel pohybovat v mantinelech vytyčených ústavou a konzultovat své kroky, či se úplně podřizovat voleným zástupcům. V tomto ohledu byli karlisté španělskou odnoží legitimismu. Jejich vytoužený panovník měl vládnout čistě z „Boží vůle“, a i když by se měl radit se svým okolím a respektovat jisté zvyky, měl to být klasický absolutista. Na tomto místě je nutno poznamenat, že španělští karlisté nikdy nedošli uspokojení a svého vysněného a určitě značně zidealizovaného krále nikdy nenašli. Během let 1820–1839 toto hledání přineslo

¹⁸ Tamtéž, s. 70.

¹⁹ UBIETO ARTETA, s. 403.

²⁰ CHALUPA, J., *Don Carlos a ti druzí. Karlistické války ve Španělsku v letech 1833–1839*, Praha 2008, s. 57–61.

téměř půl tuctu občanských válek a několik menších konfliktů, a i když intenzivní fáze skončila třetí karlistickou válkou v letech 1872–1876, hnutí nikdy zcela nevytizelo a poměrně významně se zapojilo i do Španělské občanské války v letech 1936–1939 po boku Francisca Franca.²¹

Vnímání karlismu jako španělského dynastického problému, kdy více jak stoletý konflikt rozpoutala problematika následnictví po smrti krále Ferdinanda VII., je ovšem do jisté míry také správné a rozhodně si zasluhuje nemenší pozornost. Ferdinand byl za svůj život celkem čtyřikrát ženat, ale děti se dočkal až od své poslední manželky Marie Kristýny Bourbonkové, s níž se oženil roku 1829.²² Žádná z jeho tří předchozích manželek (Marie Antonie Neapolská, Isabela z Braganzy a Marie Josefa Saská) mu nedala živé dítě a tlak na přivedení dědice na svět stále sílil.²³ Ferdinand se proto v roce 1830 rozhodl vynést na světlo světa pragmatickou sankci, která byla sepsána již roku 1789 Ferdinandovým otcem Karlem IV., ale nikdy nebyla oficiálně uzákoněna. Velkou roli na tomto kroku zřejmě hrál vliv jeho (v této době již těhotné) manželky Marie Kristýny, která byla odhodlaná zajistit nástupnictví pro své děti, a to i v případě, že by se jí narodily „pouze“ dcery. V bourbonském rodě nebylo právo žen na trůn jasně definováno a španělská legislativa byla v této době přinejmenším sporná.²⁴

Auto acordado (nejvyšší výnos) španělského krále Filipa V. z roku 1713 zavedl ve Španělsku francouzský salický zákon, který jasně vylučoval ženy z nástupnictví. Dle jeho znění „*pokud jde o terra Salica* [pozemkové/nemovité vlastnictví v rámci salické půdy] *žádná část či dědictví celé nepřipadne ženě, nýbrž příslušníkům mužského pohlaví*“.²⁵ Tato formulace týkající se dědictví obecně byla později přenesena i na otázky královského nástupnictví. Avšak právě tento výnos měla nově uzákoněná pragmatická sankce rušit. Do roku 1713 měl právo na trůn vždy nejstarší potomek krále bez ohledu na pohlaví, ale neklidná situace a

²¹ Tamtéž, s. 14–17.

²² Někdy též uváděna jako Marie Kristýna Neapolská či Neapolsko-Sicilská. Byla sicilskou princeznou z rodu Bourbonů. Jejím otcem byl František I. Neapolsko-Sicilský, král Obojí Sicílie.

²³ GRANADOS, s. 114–118.

²⁴ CHALUPA, *Don Carlos*, s. 69.

²⁵ FISCHER, K., *The Laws of the Salian Franks*, Philadelphia 1991, s. 122.

nervozita okolních zemí z případného spojení španělských a francouzských Bourbonů v jednu královskou větev vedla k absolutní preferenci jakýchkoliv mužských potomků z královského rodu narozených na španělském území.²⁶ Tato pravidla pro následnictví formálně vydržela až do roku 1830, ale již známá cádizská ústava z roku 1812 počítala s případnou variantou vlády žen. Třebaže již ve třicátých letech nebyla v platnosti, nelze zapomínat na takzvaný španělský zlatý věk za vlády Isabely I. Kastilské a Ferdinanda II. Aragonského, který byl hluboce zapsán v národním podvědomí.²⁷ Zářný příklad ze španělské historie, kdy královna spolu se svým chotěm završili *reconquistu* a dobytím Granady sjednotili Španělské království, byl použit i v samotné pragmatické sankci. Král adresoval své usnesení „*infantům, prelátům, vévodům, markýzům, hrabatům*“²⁸ a mnohým dalším, apeloval na to, že změnit nástupnické zákony zamýšlel už jeho vznešený otec a za příklad uváděl právě starobylé kastilské tradice, které na trůn dovedly slavnou královnu Isabelu I.²⁹

Právnícký problém, který zde vyvstal, lze shrnout tak, že Ferdinand VII. pragmatickou sankci uzákonil bez schválení parlamentu a mnozí si kladli otázku, zda na to měl právo. On sám se odvolával na to, že pragmatická sankce byla parlamentem schválena již v roce 1789 na tajném shromáždění, kterému předsedal jeho otec. On sám nyní pouze uzákonil něco, co parlament již dávno předtím posvětil. Také se diskutovalo o tom, zda se pragmatická sankce vztahuje i na jeho bratra Carlose, který se narodil již před rokem 1789, ovšem takto striktní výklad salického nástupnického práva by byl kontraproduktivní, neboť jejich otec se ve skutečnosti narodil v Itálii, a proto by neměl právo na trůn ani jeden z nich.³⁰ Ze zkoumaného hlediska je důležité zejména to, že Ferdinandovi VII. se půl roku po vyhlášení pragmatické sankce a tři roky před jeho smrtí narodila dcera María Luisa

²⁶ CHALUPA, *Don Carlos*, s. 69–70.

²⁷ UBIETO ARTETA, s. 409.

²⁸ *Gazeta de Madrid*, 3. 4. 1830.

²⁹ Tamtéž.

³⁰ Na mnoho právních a formálních nedostatků nové pragmatické sankce poukazuje britský historik William Walton a předkládá její detailní rozbor. WALTON, William, *Spain: or, Who is the lawful successor to the throne*, London 1834, s. 9–20.

Isabel a jeho bratr Don Carlos přišel o nárok na španělský trůn, což je všeobecně přijímáno jako prvpočátek karlistických válek.³¹

Situace se na vnitropolitické scéně začala výrazně zhoršovat na podzim roku 1832. Ferdinand VII. vážně onemocněl záchvatem pakostnice a vše nasvědčovalo tomu, že brzy zemře. Místem jeho pobytu se stala královská usedlost La Granja a pro následnou situaci se vžil název „převrat z La Granjy“.³² Ultrakonzervativní kruhy španělské šlechty začaly tlačit na královnu Marii Kristýnu, aby uchránila zemi před krvavou a zbytečnou občanskou válkou a manželovu pragmatickou sankci odvolala. Na scénu také poprvé konečně vystoupil Carlos a dal jasně na srozuměnou, že pokud král skutečně zemře, nehodlá uposlechnout jeho přání a sám se bude dožadovat svého práva na trůn. Vyděšená královna i nemocný král na chvíli skutečně podlehli tlaku. Byl vydán nový výnos, který měl pragmatickou sankci anulovat. Ačkoli to mělo být drženo v tajnosti až do králova skonu, veřejnost se o tom záhy dozvěděla. U Ferdinanda VII. se objevil jeho další mladší bratr Francisco de Paula spolu se svou energickou ženou Luisou Charlottou, sestrou Marie Kristýny, a důrazně brojili proti zrušení sankce. Francisco bratra ujistil, že podpora umírněných rojalistů bude dostatečná, aby se podařilo prosadit mladou Isabelu na španělský trůn. Král tedy opět změnil názor a 28. září 1832 výnos rušící pragmatickou sankci odvolal. Ferdinand se nakonec částečně uzdravil, ale měl před sebou již pouze rok života a tento odražený pokus o převrat byl vlastně jeho posledním státnickým počinem.

Ačkoliv byl Carlos prozatím věrný svému bratrovi, jeho stoupenci se poměrně hlasitě začínali hlásiti o slovo a Carlos s rodinou odjeli do Portugalska. Oficiálně se jednalo o rodinnou návštěvu, ale ve skutečnosti tam Carlose Ferdinand VII. poslal, aby oslabil jeho pozici.³³ Během pobytu v Portugalsku si bratři vyměnili mnoho dopisů, které ustaly až těsně před královou smrtí, ke které došlo 29. září 1833. Oba se v nich snažili zachovávat dekorum a používali oslovení jako „můj nejmilovanější bratře“, ale jejich spor stále gradoval. Carlos byl vyzván, aby

³¹ CHALUPA, *Don Carlos*, s. 70.

³² GRANADOS, s. 133–134.

³³ CHALUPA, *Don Carlos*, s. 70–73.

odpřísáhl věrnost budoucí královně Isabele, což ovšem podle jeho slov nebylo slučitelné s jeho svědomím. K jednomu z dopisů přiložil následující deklaraci: „*Já, Maria Isidoro Bourbonický, španělský infant, jsem přesvědčen o svých zákonných právech na španělskou korunu, dokud Vaše Veličenstvo nebude mít mužského dědice. Věřte, že mé svědomí ani má čest mi nedovolují přísahat nebo uznávat jakákoliv jiná práva, než ta má. Tak slavnostně prohlašuji. Váš milující bratr a věrný poddaný, infant Don Carlos Bourbonický.*“³⁴

Ferdinand VII. si přál, aby se po jeho skonu stala Marie Kristýna regentkou Isabely, které byly v tomto kritickém období pouhé tři roky, a vládla místo ní až do doby její zletilosti. Toto se přání se mu vyplnilo a Marie Kristýna vládla jako regentka po dobu sedmi let, ovšem za svého manžela dlouho smutek nedržela a již v prosinci 1833 se potají znovu provdala za člena své osobní stráže Fernanda Muñoze. Tím celou situaci ještě více zkomplikovala, neboť z Ferdinandovy závěti vyplývalo, že pokud se znovu vdá, ztratí právo na regentství. Se svým novým manželem měla celkem sedm dětí a jejich svazek byl veřejným tajemstvím. Země se propadala do ještě větší krize a svůj podíl viny na tom mělo i to, že neuměla vycházet se svými liberálními ministry a často měla jiné názory.

Přestože Marie Kristýna nebyla z pohledu poddaných zcela ideální panovnicí, byla to právě ona, kdo stál v čele země během první karlistické války. Právě podle ní se nazývali oponenti karlistů, takzvaní *christinos*. V roce 1840 se byla i přes veškerou svoji snahu nucena regentství vzdát a spolu se svou novou rodinou odejít do exilu ve Francii.³⁵ Isabela byla ve svých třinácti letech prohlášena za zletilou. Roku 1843 složila slavnostní přísahu věrnosti ústavě a v následujícím roce začala vládnout jako královna Isabela II.³⁶

³⁴ WALTON, s. 158.

³⁵ GRANADOS, s. 137–141.

³⁶ CHALUPA, *Španělsko*, s. 117–118.

3. Velká Británie a Francie ve 30. letech 19. století

3.1 Velká Británie

V době, kdy ve Španělsku zemřel Ferdinand VII. a jeho žena se stala regentkou za budoucí královnu Isabelu II., na britském trůně seděl Vilém IV. Poslední panující muž z Hannoverké dynastie se narodil v srpnu roku 1765 a bylo mu tudíž již šedesát pět let, když se roku 1830 stal králem. Stal se nejstarším panovníkem, který kdy usedl na britský trůn, a vládl následujících sedm let až do své smrti. Jeho otcem byl Jiří III., panovník, jenž vládl ve Velké Británii dlouhých šedesát let, a i když toto období bylo pošramoceno ztrátou amerických kolonií, těšil se září imperiálního trůnu bez dalších větších otřesů.³⁷ Moc britských králů konstantně slábla na úkor posílení moci parlamentu a volených zástupců. Parlamentní reforma z roku 1832 byla jistým symbolem tohoto procesu, ale pokud se pomine přirozený liberální vývoj doprovázený modernizací všech oblastí života, je třeba vzpomenout i na značnou míru vlastního přičinění, kterou měli pozdní hannoverští panovníci na svém mocenském pádu.³⁸

Vilém IV. patřil mezi veřejností neoblíbené syny Jiřího III., ale nebyl řazen mezi ty zdaleka nejhorší. Sympatická na něm byla zejména jeho námořnická kariéra. Již v mladém věku se připojil ke královskému námořnictvu a během americké války za nezávislost sloužil v New Yorku. Později byl převelen do Indie, kde sloužil pod Horatio Nelsonem, se kterým se spřátelil. Britský lid měl vždy slabost pro námořnictvo a moře, ale tento fenomén možná nikdy nebyl větší než v období po napoleonských válkách. Veteráni z námořnictva byli těmi pravými národními hrdiny, kteří se utkali s nepřítelem na rozbouřených mořích a uštědřili mu drtivou porážku. Kromě velkého zdroje příjmů s sebou služba v námořnictvu nesla i značnou prestiž a v počátcích vlády Viléma IV. se zdálo, že právě tato prestiž by ho mohla očistit v očích národa. Stal se obecně přijatelným „*námořním králem*“, ovšem do veřejného povědomí vešel jako poslední britský král, jenž jmenoval premiéra bez souhlasu parlamentu. První karlistická válka ve Španělsku

³⁷ DAVIES, N., s. 363.

³⁸ JOHNSON, *Zrození moderní doby: devatenácté století*, Praha 1998, s. 347.

následně pokračovala i za vlády Vilémovi neteře Viktorie, jež na trůn nastoupila po jeho smrti v roce 1837, ale nastavený kurz mezinárodní politiky vůči Pyrenejskému poloostrovu nijak zásadně nezměnila.³⁹

Funkční období extrémně úspěšného premiéra Charlese Greye se v dubnu roku 1834 nachýlilo ke svému konci. Muž, který stál v čele vlády v období, kdy došlo hned k několika zásadním změnám čítající parlamentní reformu či zrušení otroctví, se rozhodl vzdát své funkce kvůli vnitřním neshodám ve straně whigů ohledně Irska.⁴⁰ Jeho nástupcem se stal William Lamb, vikomt Melbourne, k jehož volbě byl král víceméně donucen, neboť toryové nebyli dostatečně silní. Byl všeobecně akceptovatelný pro svůj kompromisní postoj, ale sám z vývoje situace nebyl příliš nadšen.⁴¹ Král by býval raději viděl vytvoření koalice, ale jak tvrdil britský historik Ernest Llewellyn Woodward, byl to pouhý projev jeho tradiční zaslepenosti a neschopnost správně posoudit situaci.⁴² Projevilo se to tím, že již v listopadu téhož roku Vilém IV. odvolal Melbournu z postu premiéra a příležitost k sestavení vlády dal představiteli toryů Robertu Peelovi, kterýžto ovšem selhal. Nepodařilo se mu obstát ve volbách a získat většinu v dolní komoře parlamentu a moc se vrátila opět do rukou whigů a lorda Melbournu. Ten vykonával svoji funkci i po nástupu královny Viktorie a rezignoval v roce 1841. Pokus o výměnu premiérů se zároveň stal posledním větším zásahem krále do politických záležitostí své země.⁴³

Lord Melbourne, ačkoli velmi charismatický muž a člen strany whigů, nebyl osobně příliš naladěný na liberální vlnu svých straníků. Nesouhlasil s volební reformou svého předchůdce, s emancipací katolíků a ani se zrušením otroctví.⁴⁴ Pro budoucnost liberálního hnutí v Evropě bylo tedy velmi příhodné, že po Charlesovi Greyovi „zdedil“ velmi schopného ministra zahraničních věcí. Byl jím Henry Temple, vikomt Palmerston, jenž tento post zastával od listopadu 1830 a

³⁹ MCCARTHY, J., *A History of the Four Georges and of William IV.*, vol. IV., London 1901, s. 96–97.

⁴⁰ SMITH, E. A., *Charles Grey, Second Earl Grey (1764–1845)*, London 2004, s. 288–293.

⁴¹ CECIL, D., *The Young Melbourne & Lord M.*, London 2001, s. 321.

⁴² WOODWARD, E. L., *The Age of Reform 1815–1870*, London 1938, s. 93.

⁴³ NEWBOULD, I. D. C., *William IV. and the Dismissal of the Whigs, 1834*. In: *Canadian Journal of History* 11, 1976, 3, s. 311–330.

⁴⁴ WOODWARD, s. 95–97.

setrval v něm s přestávkami dalších dvacet let. Právě on měl zásadní vliv na dění ve Španělsku během první karlistické války a jeho zručná politika mohla konkurovat nejlepším diplomatům doby.⁴⁵

Henry Temple se narodil 20. října 1784 Henrymu Templeovi, druhému vikomtů Palmerstonovi, a jeho ženě Marii, dceři londýnského kupce. Historie jeho rodiny sahala až do doby alžbětinské a její členové tradičně vynikali politickými schopnostmi a ambicemi. Uplatnili se hlavně při etablování irské šlechty, ke které se sami počítali, ale Henry Temple, třetí vikomt Palmerston se již narodil v anglickém sídle jeho otce Boradlans v kraji Hampshire. O čtyři roky později přišel na svět jeho mladší bratr William Temple, který působil jako vyslanec u neapolského panovnického dvora, ovšem ve známost vešel převážně kvůli zachovalé korespondenci mezi ním a jeho bratrem, jenž slouží jako cenný zdroj pro nahlédnutí do Palmerstonových myšlenkových pochodů ohledně jeho diplomatických kroků a dění v Evropě.⁴⁶ Budoucí lord Palmerston v jedenácti letech nastoupil do školy v Harrow a později v souladu s tehdejší módou zamířil na univerzitu v Edinburghu, kde se mu dostalo prestižního vzdělání. Kromě toho byl kvůli zcestování velké části Evropy ještě v dětském věku výborně jazykově vybavený a plně ovládal francouzštinu i italštinu, čímž se lišil od mnoha jiných britských ministrů zahraničních věcí.⁴⁷

Ačkoli byl aristokrat, jeho irský původ mu znemožňoval zasedat ve Sněmovně lordů, avšak cesta do parlamentu mu byla otevřena skrz dolní komoru. Po jistých peripetiích se do ní skutečně dostal a poté, co odmítl funkci ministra financí, na kterou si připadal příliš mladý a nezkušený, mu byla nabídnuta pozice ministra války, kterou s vděkem přijal.⁴⁸ Tento úřad zastával od roku 1809 po dobu téměř dvaceti let, a ačkoli během jeho působení vyvrcholila válka s Napoleonem, on sám se osobně nikterak neproslavil a jeho resort nenabyl žádné větší důležitosti.

⁴⁵ MOSELY, P. E., *Intervention and Nonintervention in Spain, 1838–39*. In: *The Journal of Modern History* 13, 1941, 2, s. 96

⁴⁶ SANDERS, L. Ch., *Life of Viscount Palmerston*, Philadelphia 1888, s. 1–2.

⁴⁷ SETON-WATSON, R., *Zahraniční politika lorda Palmerstona*. In: *Československý časopis historický* 35, 1929, s. 58.

⁴⁸ BULWER, H. L., *The Life of Henry John Temple, Viscount Palmerston, With Selections from His Diaries and Correspondence*, vol. I., London 1871, s. 83–96.

V době, kdy do parlamentu vstupoval, se řadil mezi méně konzervativní torye, ale postupem času se jejich cesty začaly rozcházet a on vstoupil mezi whigy. V těžké době se velmi sblížil s hraběnkou Emily Cowperovou, rozenou Lambovou, a vzhledem k jejich vztahu se spřátelil s jejím bratrem lordem Melbournem, budoucím whigským premiérem.⁴⁹

Situace v Evropě na konci roku 1830, kdy Palmerston nastoupil do úřadu ministra zahraničí, pravděpodobně ani nemohla být komplikovanější. Červencová revoluce ve Francii předznamenala další vlnu nespokojenosti napříč Evropou a utužila propast mezi liberálními a konzervativními mocnostmi. Revoluce se s dominovým efektem rozšířila do oblasti Nizozemí, do Polska či do Itálie, ale s bezprostřední rozhodností byla zbrzděna kontinentálními ochránci *statutu quo*. Rakouský kancléř Klemens von Metternich prozatím úspěšně stabilizoval situaci v Itálii a ruský car Mikuláš I. krvavě potlačil povstání v Polsku. Východní otázka a problematika Osmanské říše a jejího vztahu k Řecku dominovaly mezinárodní scéně a britská politika se od smrti Roberta Stewarta, vikonta z Castlereaghu, stáhla více do izolace a věnovala se převážně domácím problémům na ostrovech.⁵⁰ Palmerston se vlastním přesvědčením řadil mezi takzvané „Canningovce“, tedy žáky George Canninga, kteří věřili v zásady neintervence. O to těžší pro něj bylo vypořádat se se soudobými výzvami.⁵¹

Nově nabytá nezávislost Belgie slouží jako explicitní příklad jeho diplomatických schopností. Vzpouora Belgičanů proti nizozemské nadvládě v roce 1830 byla destruktivní pro vídeňské uspořádání z roku 1815, kteréžto počítalo se silným královstvím na severních hranicích Francie jako nárazníkovou oblastí pro případné další francouzské výboje. Načasování revolty bylo takřka dokonalé, neboť východní mocnosti, jež by za normálních okolností neváhaly vojensky zasáhnout, měly plné ruce práce s potlačováním revolucí mezi svými poddanými. Po jistý čas panovala obava, že by se do situace mohl vložit francouzský král Ludvík Filip se záměrem zvýšit prestiž své nově etablované monarchie. Belgie

⁴⁹ SETON-WATSON, s. 58.

⁵⁰ BOURNE, K., *The Foreign Policy of Victorian England, 1830–1902*, Oxford 1970, s. 27.

⁵¹ SETON-WATSON, s. 62.

přirozeně názorově, jazykově ale i geograficky tíhla k Francii a Ludvík Filip se pravděpodobně oddával myšlenkám na její celkovou anexi poté, co by jí pomohl se odtrhnout od Nizozemí. Jeho zvláštní vyslanec v Londýně, proslulý Charles Maurice de Talleyrand, chápal, že pro přežití orleánské monarchie je nezbytné být zadobře s Velkou Británií, a proto byl připraven spíše neuposlechnout královy pokyny než v Londýně způsobit roztržku.⁵² Projevilo se to v případě volby nového krále Belgie. Belgický kongres si zvolil Ludvíka z Nemours, druhého syna Ludvíka Filipa, ale Talleyrand na Palmerstonův popud varoval svého krále, že by to znamenalo okamžitou válku s Velkou Británií a Ludvík Filip nakonec trůn pro svého syna odmítl. Další volbou se stal Leopold Sasko-Coburský, vdovec po zesnulé britské princezně Charlottě, jehož akceptovala Velká Británie i Francie.⁵³

Palmerstonův úspěch nikterak nezmenšovala nespolupráce Viléma I. Nizozemského a neochota Belgie přijmout některé z podmínek ustanovujících její vznik, jako například rozdělení dluhu původního Spojeného království Nizozemského rovným dílem. Povedlo se mu donutit Francii spolupracovat na společném řešení belgické otázky a nedovolil, aby mezi nimi došlo k rozkolu, který by narušil tolik kýženu rovnováhu sil na kontinentě. Také se mu povedlo zajistit garantovanou neutralitu nově vzniklé a strategicky ležící konstituční monarchie. Konečné urovnání sporů mezi belgickým a nizozemským králem o osm let později na konferenci v Londýně lze taktéž zařadit mezi úspěchy britské zahraniční politiky, ke kterým značnou měrou osobně přispěl.⁵⁴ Sám v roce 1832 v parlamentu prohlásil, že „*Británie nebyla nikdy dříve respektovanější v zahraničních vztazích než v této době, a to zejména v důsledku její dobré víry, umírněnosti a pevnosti*“.⁵⁵

3.2 Francie

Zatímco Velká Británie se těšila stabilitě, za kterou vděčila převážně silnému institucionálnímu zakotvení a mocenské změny v ní probíhaly pouze postupně,

⁵² SANDERS, s. 41–43.

⁵³ BOURNE, s. 31.

⁵⁴ SANDERS, s. 44–51.

⁵⁵ *Hansard's Parliamentary Debates*, Third series, vol. 11, s. 881.

Francie se po napoleonských válkách ocitla ve zcela odlišné situaci. Musela se vypořádat s postavením poražené mocnosti a zejména s další výraznou změnou režimu během několika mála let. Vítězné státy se na Vídeňském kongresu naštěstí vyvarovaly přílišné přísnosti vůči Francii a tím jí umožnily snadnější integraci zpět do koncertu velmocí. Země uražená a toužící po odvetě by kontinentu na bezpečnosti nikterak nepřidala a kvůli mistrnému umu Charlese Maurice de Talleyranda, jenž na kongresu prosazoval princip legitimacy a návrat Bourbonů na francouzský trůn, mohla Francie již o tři roky později figurovat jako stálý účastník kongresového systému a účastnila se důležitých jednání po boku ostatních.⁵⁶ Návrat Bourbonů zpočátku vypadal slibně, neboť král Ludvík XVIII. se nejdříve snažil o smířlivý postoj, ale poté, co roku 1824 zemřel a na trůn usedl jeho bratr Karel X., začal politický tlak opět narůstat. Jeho touha po návratu ke konzervativnímu způsobu suverénní vlády ho dovedla až ke zrušení ústavních výdobytků minulých let, kterých si většina jeho poddaných velmi vážila.⁵⁷

V červenci roku 1830 byly potají vypracované ordonance, jež v konečném důsledku nestály trůn pouze jeho samotného, ale celou panovnickou větev francouzských Bourbonů, tentokrát již natrvalo. Král jimi 26. července rozpustil poslaneckou sněmovnu, zavedl cenzuru, omezil svobodu tisku, volební právo oktrojoval pouze na ty nejbohatší a podle něj vypsal nové volby. V prvním okamžiku se zdálo, že jeho kroky zůstanou u poddaných bez odezvy⁵⁸, ale nakonec se opozice sjednotila kolem Adolpha Thierse, novináře, který s několika přáteli založil opoziční deník *National*. Veřejně se stavěli proti královým absolutistickým postojům a *National* se na sklonku Bourbonské éry stal společným hlasem jak republikánů, tak zastánců konstituční monarchie. Thiers se zapsal jakožto důležitá postava nejprve Červencové revoluce a později se skrze následné režimy propracoval až na post prezidenta Třetí Francouzské republiky. V období vlády Karla X. ho bylo možné zařadit spíše mezi zastánce konzervativní monarchie, i když jeho osobní přesvědčení je předmětem mnoha sporů. Nechal se slyšet, že král

⁵⁶ KISSINGER, H., *Umění diplomacie*, Praha 1999, s. 80–81.

⁵⁷ SKŘIVAN, A., *Evropská politika 1648–1914*, Praha 1999, s. 182.

⁵⁸ ŠUSTA, J., *Dějiny Evropy v letech 1812–1870, I. díl*, Praha 1922, s. 210–211.

byl měl pouze panovat, nikoli vládnout, a pokud toho není schopen, lid by měl mít právo ho vyměnit za jiného. Na druhé straně se ovšem domníval, že francouzský lid by si mohl vládnout i sám, neboť je toho schopen. Následná revoluce na sebe nenechala dlouho čekat a proběhla velmi rychle. Během tří dnů bojů na barikádách, kterých se účastnili liberálové, bonapartisté, dělníci i řemeslníci, bylo rozhodnuto a Karel X. musel abdikovat a vydat se do exilu ve Velké Británii. Volba nového státního uspořádání byla nasnadě. Velká část Francouzů by ráda dala přednost republice, ale přetrvávající pachuč teroru během Velké francouzské revoluce byla stále příliš čerstvá. Zároveň byla ožehavá také otázka mezinárodního uznání. Bylo zřejmé, že ostatní velmoci by republiku nikdy neuznaly a stabilizované politické postavení nového režimu v Evropě bylo zcela zásadní. Nakonec došlo k vytvoření konstituční monarchie, v čele s králem, jenž se, alespoň z počátku, jevil jako vhodný kompromis pro všechny. Ludvík Filip III. Orleánský byl lidu poprvé „nabídnut“ jako nový monarcha samotným Thiersem skrze plakáty, a to ještě předtím, než měl sám Ludvík Filip vůbec možnost se k nově vzniklé situaci vyjádřit.⁵⁹

Ludvík Filip III. Orleánský se narodil 6. října roku 1773 a pocházel z vedlejší bourbonské panovnické větve, jejíž vznik se vázal Filipa, mladšího bratra francouzského krále Ludvíka XIV., jemuž byl udělen titul vévoda z Orléans jakožto mladšímu bratrovi krále.⁶⁰ Poté, co byl otec Ludvíka Filipa popraven během vlády teroru v roce 1793, stal se Ludvík Filip novou hlavou rodiny a mnozí začali připravovat jeho nástup na trůn ještě předtím, než Bourboni začali pomalu ale jistě páchat jednu politickou sebevraždu za druhou. Mimo již zmíněného Adolpha Thierse, se mezi podporovatele Ludvíka Filipa řadil především Charles Maurice de Talleyrand. Tento „kulhavý ďábel“, jak mu je dodnes hojně přezdíváno, oplýval až neuvěřitelným talentem správně zhodnotit vývoj situace a v případě potřeby změnit stranu a své postoje ještě předtím, než by mohlo být pozdě. Původně biskup, který přešel ke třetímu stavu a byl pro znárodnění církevního majetku, patřil během revolučních let k lidem, kteří volali po

⁵⁹ LE GOFF, F., *The Life of Louis Adolphe Thiers*, New York 1879, s. 26–46.

⁶⁰ POORE, B., *The Rise and Fall of Louis Philippe, Ex-King of the French*, Boston 1848, s. 2.

reformách. Později spojil své síly s Napoleonem Bonapartem a zajistil mezinárodní uznání císařství, ale jakmile dozrál čas a Napoleona opustilo štěstí, rozhodl se aktivně prosazovat princip legitimacy a na Vídeňském kongresu dosáhl toho, že Bourboni opět usedli na francouzský trůn. Během vlády Karla X. ovšem stejně jako mnoho jiných chápal, že jeho styl vlády nemá v moderním světě budoucnost a začal se připravovat na další změnu. „*Není možné utajit, že kráčíme k propasti. V okamžiku, kdy sama legitimita zrazuje svůj princip tím, že ruší přísahy, je třeba hledat blaho Francie v náhodě a zachránit alespoň, jeli-to možné, princip monarchie nezávisle na legitimitě v bouři, kterou sama vyvolala.*“⁶¹ Tento Talleyrandův výrok jasně potvrzuje, že cítil jisté zklamání z toho, že Bourboni byli navraceni na trůn zcela podle zásad legitimacy, a přesto nedokázali dodržet své závazky.

Charles Maurice de Talleyrand udržoval hojně styky s otcem Ludvíka Filipa již v době před vypuknutím Velké francouzské revoluce a na sklonku 20. let 19. století udržoval četné kontakty i s jeho synem a převážně s jeho dcerou Adelaidou. V rychle vyostřující se situaci chápal, že bude nutné se s Ludvíkem Filipem více sblížit, ale tradiční metody selhávaly. Jak Talleyrand sám prohlásil: „*Co ale dělat s člověkem, který nemá ani milenku, ani zpovědníka?*“⁶² Nakonec si k němu našel cestu právě skrz jeho ctižádostivou sestru Adelaidu, kterou opakovaně utvrzoval v přesvědčení, že je nezbytné, aby její bratr usedl na trůn. Když pak skutečně nastaly rozhodující červencové dny pádu Karla X., byla to právě ona, kdo na Talleyrandovu výzvu přesvědčila Ludvíka Filipa, aby se odebral do Paříže a stanul v čele povstalců.⁶³ Ludvík Filip ovšem nebyl všemi dobře přijat. Lidé v ulicích a zarytí republikáni nechtěli akceptovat Bourbona, leč byl z jiné rodové linie. Dav nesouhlasně burácel a až smířlivé gesto republikánského vůdce markýze La Fayette, který budoucího krále objal na balkoně kolem ramen a tím mu dal své požehnání, nastolilo společnou budoucí cestu. Francie ještě nebyla připravena obstát jako republika podle amerického vzoru, a proto se měl prozatím

⁶¹ TARABA, L., *Nebezpečný intrikán – Život CH. M. Talleyranda*, Praha 1995, s. 215.

⁶² ELBL, P. B., *Talleyrand. Muž, který podvedl i ďábla*, Praha 2011, s. 485.

⁶³ Tamtéž, s. 485–489.

ustanovit královský trůn obklopený republikánskými institucemi.⁶⁴ Snahy liberálů uspěly a dne 9. srpna roku 1830 stanul Ludvík Filip v čele konstituční monarchie jako „*král občan*“ a s oslovením pouze „*král Francouzů*“ a nikoli „*z Boží milosti král Francie*“, jak bylo zvykem u jeho absolutistických předchůdců.⁶⁵

Červencový převrat a po něm nazvaná Červencová monarchie v čele s králem zvoleným poddanými vyvolali ve zbytku Evropy zcela oprávněné pozdvižení. Byla zažehnuta jiskra, jež se s nebývalou rychlostí rozšířila i do dalších oblastí a předznamenala počátek nového věku. Belgie vystupňovala touhu po své nezávislosti na Nizozemí, nacionalistické požadavky německých studentských spolků byly hlasitější než kdy dříve, Polsko volalo po svobodě od ruských utlačovatelů a Itálie aspirovala po jednotném státním uspořádání. Španělsko a Portugalsko stály na rozcestí a mnohým bylo jasné, že Španělsko po ztrátě kolonií, které v minulosti tvořily oporu trůnu v oblasti financí i prestiže, je jen krůček od strmého pádu k temnému středověku. Ani Rakousko nebylo ušetřeno nepokojů a bylo velkou otázkou, jak se velmoci k situaci postaví.⁶⁶ Nového „*občanského krále*“ jako první uznala Velká Británie v čele s Vilémem IV. a byla následována Pruskem a Rakouskem. Ferdinand VII. Španělský se naopak zdržel oficiálního vyjádření, ale zároveň vydal urážlivý diplomatický oběžník namířený proti novému králi i proti lidu, který si ho zvolil. Vévoda Modenský otevřeně protestoval proti uzurpátorství⁶⁷ a nejodmítavější postoj zaujal ruský car Mikuláš I., který nikdy zcela tento zásah do státní suverenity ze strany poddaných neakceptoval. Po jistý čas se dokonce zabýval myšlenkou na ozbrojenou intervenci ze strany Svaté aliance na podporu Bourbonů, ale takový plán se vzhledem k neochotě Rakouska a Pruska zasáhnout ani nemohl uskutečnit.⁶⁸

⁶⁴ ABBOTT, s. 279–281.

⁶⁵ ELBL, s. 490–492.

⁶⁶ POORE, s. 185–186.

⁶⁷ Tamtéž, s. 191.

⁶⁸ CHVOSTOV, V. M., SEMJONOV V. S., SKAZKIN S. D., ZORIN V. A. (eds.), *Dějiny diplomacie. Díl první*, Praha 1961, s. 461–463.

4. Snaha o spolupráci a vzájemná rivalita ve španělském prostoru

4.1 Snahy o sblížení

Francouzská zahraniční politika se během prvních několika let existence Orleánské monarchie zcela přirozeně orientovala na uzavření smlouvy s další velmocí. Stabilita a návrat Francie na výsluní hrály prim a každý politický subjekt v zemi měl rozdílný názor na to, s kým by se měli pokusit sblížit.⁶⁹ Možné spojení s Velkou Británií bylo velmi žádoucí, ale přesto se mnohým zdálo neproveditelné. Přirozený antagonismus obou zemí trvajících od nepaměti byl značně posílen posledním válečným konfliktem, od kterého uběhlo pouhých patnáct let. Ve Velké Británii v čele vlády stál Arthur Wellesley, vévoda z Wellingtonu, válečný hrdina a vítěz od Waterloo, kdežto ve Francii byl na počátku třicátých let touto funkcí pověřen maršál Nicolas Jean de Dieu Soult, muž, který velel císařským jednotkám a v osudném roce 1815 stál po Napoleonově boku. Přes nepříznivou atmosféru, již tato situace vyvolala, se britský kurz zdál nejlepší možnou variantou. Sympatie Ludvíka Filipa k ostrovní velmoci byly velmi dobře známé. Stejně jako jeho otec do jisté míry obdivoval britské politické uspořádání a kulturu a sám zde před nástupem na trůn po několik let žil. Pro svou snahu o sblížení s Velkou Británií měl ovšem i zcela objektivní důvody. Panovník, jehož moc pochází čistě z vůle lidu, musí přirozeně hledat spojení u další silné konstituční monarchie.⁷⁰

Charles Maurice de Talleyrand zastával také britské spojení a po nástupu Ludvíka Filipa byl jmenován francouzským velvyslancem v Londýně. „Kulhavý ďábel“ se v pozhnaném věku sedmdesáti šesti let ve svém posledním politickém díle vyjádřil následovně: „*Vždy bylo mým snem spatřit pevné a stabilní spojení mezi Velkou Británií a Francií. Nedožiji se pohledu na to, po čem jsem celý život toužil, ale vy přesto můžete být svědky výsledků, ke kterým evropské*

⁶⁹ BULLEN, R., *France and the Problem of Intervention in Spain, 1834–1836*. In: *The Historical Journal* 20, 1977, 2, s. 363.

⁷⁰ BASTIDE, C., *Anglo-French Entente under Louis Philippe*. In: *Economica* 19, 1927, s. 91.

*události v posledních třech stoletích směřovaly*⁷¹. Talleyrandovo jmenování způsobilo ve Velké Británii senzaci. Během své letité politické kariéry si získal jistou reputaci, a i když názory některých na jeho zdánlivou přelétavost nebyly příznivé, příslib budoucího míru mezi oběma zeměmi, který přicházel spolu s ním, byl velmi dobře přijímán.⁷² Během vyjednávání o belgické otázce v letech 1831–1832 bylo jeho velkou zásluhou zejména to, že zabránil politické izolaci Francie. Francouzský vliv a zájmy v Holandských Jižních provinciích, i když velmi důležité, musely být obětovány na oltář budoucích dobrých vztahů s Londýnem. Správně odhadl, že whigové jsou vhodnými ideologickými spojenci proti konzervativní protifrancouzsky zaměřené koalici, a že britská vláda získá nejvíce, pokud se v otázce Belgie s Francií dohodne. Po tomto společném úspěchu bylo již jasné, že existuje velmi malé riziko vzniku protifrancouzské koalice, jež by Červencovou monarchii mohla skutečně existenčně ohrozit.⁷³

Vzájemná podezíravost a tradiční rivalita ovšem zůstávaly a bylo zřejmé, že nelze očekávat žádné zlepšení, pokud nedojde k urovnání v oblasti volného obchodu. Velká Británie se nikterak nerozpakovala veškeré francouzské akce narušující britský námořní obchod vyhodnotit jako nepřátelský akt. Francie měla podle britských představ upravit cla tak, aby Britům co nejlépe vyhovovala a v žádné části světa neměla podnikat žádné kroky, jež by mohly poškodit zájmy britských obchodníků. Problémem bylo, že francouzský průmysl byl v mnoha oblastech teprve v plenkách a vlastníci textilních manufaktur, sléváren, uhelných dolů a například cukrovarů chápali, že k prosperitě potřebují, aby stát konstantně udržoval přísnou protekcionistickou politiku. Jejich značný vliv na poslance jim sice pomáhal vyvážit submisivní politiku králových ministrů vůči Velké Británii, ale ne natrvalo.⁷⁴ V následujících letech akcelerovala britská angažovanost v mnoha odvětvích francouzské výroby. Pro podnikatele z Britských ostrovů bylo velmi lukrativní investovat do projektů na území Francie a neméně zdrženlivé byly

⁷¹ MCHARG, C. K., *Life of Prince Talleyrand. With Extracts from His Speeches and Writings*, New York 1857, s. 327.

⁷² Tamtéž.

⁷³ BULLEN, *France and the Problem*, s. 363.

⁷⁴ BASTIDE s. 93.

banky. Začaly financovat železnice, dohlížely na inženýrské projekty a zaplňovaly volná místa na trhu. Obzvláště v oblasti textilní výroby Francie zaostávala, a právě v této sféře měla francouzsko-britská spolupráce podobu opravdového partnerství. Společně bylo vystavěno několik prosperujících manufaktur v Paříži, v Rouenu či Nantes. Francouzští výrobci, jež se cítili existenčně ohroženi konkurencí spolupracující s Brity, poslali v roce 1834 petici adresovanou poslanecké sněmovně a ostře kritizovali průmyslový monopol Velké Británie. Vláda čelila kritice, že jí na srdci leží zájmy spíše britských obchodníků než vlastních lidí. Tento první pokus o ekonomické sblížení obou zemí přinesl zejména vyhrocenou vnitropolitickou situaci a ukázal, jak málo jsou francouzští poddaní ochotni snášet zásahy cizí mocnosti, notabene odvěkého nepřítele v podobě Velké Británie.⁷⁵

Na mezinárodní scéně se názory na to, co je pro Orleánskou monarchii nejlepší, a to po čem by ve skutečnosti toužil její lid, rozcházely velmi podobným způsobem. Republikáni a radikálové spatřovali cestu za rekonvalescencí Francie skrze odvetnou válku s východními mocnostmi, která by zničila nenáviděné ponapoleonské uspořádání a také by osvobodila jejich utiskované poddané. Strůjci Červencové monarchie jim ovšem oponovali, neboť pravděpodobně správně předpokládali, že takový krok by skončil opětovnou francouzskou porážkou. Jejich politické směřování mělo mnohem umírněnější charakter. Obecně prosazovali trpělivost a opatrnost. Usilovně si přáli získat zahraničního spojence, se kterým by bez problémů mohli kooperovat. Adolph Thiers připomínal, že za minulého režimu vlády Bourbonů by Francie nemohla intervenovat do Španělska, pokud by neměla podporu Rakouska a Ruska a stejně tak byl zdůrazňován souhlas Velké Británie při poslání jednotek do Belgie v roce 1832.⁷⁶

Talleyrand považoval dosavadní kroky podniknuté ve sblížení Francie s Velkou Británií za nedostatečné a zejména bez trvalejšího zásadního významu. Toužil uzavřít skutečnou defenzivní alianci, jež by obě země na sebe navázala pevněji. Takové spojení by Francii zabezpečilo natolik, že by se jí navrátila

⁷⁵ Tamtéž, s. 94–95.

⁷⁶ BULLEN, *France and the Problem*, s. 363–364.

prestíž, sebedůvěra, a hlavně svoboda při jednání se státy Svaté aliance. Velká Británie ovšem nepovažovala nové francouzské uspořádání za zcela sobě rovné a vikomt Palmerston, britský ministr zahraničí, odmítal francouzské návrhy v této věci. Z jeho pohledu byla pouhá dohoda mezi zeměmi mnohem vhodnější než skutečná aliance. Potřeboval Francii za spojence v otázkách týkající se Blízkého východu, ale v oblasti západní Evropy si představoval, že bude Francie následovat britské vedení. Oficiální vyjádření bylo formulováno tak, že aliance není možná, neboť by nebyla vítána parlamentem ani poddanými. Talleyrand za tímto Palmerstonovým odmítnutím ovšem správně tušil skutečné důvody. Britové se domnívali, že Francie nebude ve skutečnosti schopná se domluvit na spojení s nikým jiným, neboť vláda Ludvíka Filipa nebyla východními mocnostmi dobře přijímána, a proto jim nezbyde než přistoupit na jejich vlastní podmínky. Talleyrand ovšem věřil, že pokud u Velké Británie přece jen neuspěje, Francie bude mít šanci i u jiné mocnosti. Premisa byla taková, že budou ochotni jednat s každým, kdo bude ochoten jednat s nimi. Takové názory sdílel i Ludvík Filip, který se stále více snažil aktivně zapojovat do zahraniční politiky.⁷⁷ Již vládl tři roky a jeho přístup se pomalu měnil. Dával si záležet, aby byl francouzským lidem považován za toho, kdo se bude lišit od předešlých absolutistů, ale ve skutečnosti pomalu a nenápadně stále více osobně zasahoval do řízení státu. Před ostatními evropskými státy se snažil vyvolat dojem, že došlo pouze ke změně osoby na trůně, ale restaurace pokračuje a rozhodně se nebude uchylovat k obnovení bonapartismu. On měl být ten, který se ujal těžkého břemene a přijal korunu jen proto, aby zadržel radikální proudy v zemi.⁷⁸

Španělská pragmatická sankce a smrt krále Ferdinanda VII. v září 1833 vnesly na mezinárodní scénu zcela nové téma k diskusi. Ačkoli Španělsko dosahovalo již pouhého stínu své dřívější velikosti v důsledku ztráty kolonií i mocenské vážnosti, jeho osud nebyl evropským mocnostem lhostejný. Polarita mezi západní a východní Evropou způsobila značné napětí v otázce uznání

⁷⁷ Tamtéž, s. 365–367.

⁷⁸ ŠUSTA, s. 215.

následnictví Ferdinandovy nezletilé dcery Isabely.⁷⁹ Velká Británie se řadila mezi státy, jež uznaly její nárok na trůn prakticky okamžitě. Král Vilém IV. v únoru roku 1834 při své slavnostní zahajovací řeči při příležitosti otevírání parlamentu mimo jiné prohlásil: „*Po smrti posledního španělského krále jsem neváhal uznat nástupnictví jeho nezletilé dcery a s úzkostlivou starostlivostí budu sledovat, jak postupují události, které by mohly ovlivnit vládu, jejíž mírové uspořádání má zásadní význam jak pro tuto zemi, tak i pro všeobecný klid v Evropě.*“⁸⁰ Ještě rychlejší reakce následovala od Francie. Ludvík Filip poměrně překvapivě uznal regentskou vládu Marie Kristýny za její dceru okamžitě, i když ustanovení pragmatické sankce rušilo původně francouzské nástupnické právo, podle kterého sám nadále vládl. Neváhal vyslat svého velvyslance k Marii Kristýně s nabídkou ochrany a pomoci, a i když jeho pozdější jednání nevykazovalo stejnou horlivost jako na počátku, učiněné gesto mělo značný psychologický efekt v době, kdy ostatní země ještě váhaly s dalším postupem. Následovalo uznání od Dánska, Švédska či Spojených států amerických.⁸¹

Reakce Svaté aliance nebyla nikterak překvapivá. Rakousko, Prusko ani Rusko regentskou vládu neuznaly, ale prozatím nepodpořily ani nároky Dona Carlose. Stejně se zachoval i nizozemský král, jenž vzhledem k vlastním problémům s Belgií nemohl dbát svých osobních preferencí. Doña Isabela se nedočkala podpory ani od Sardinského království či Neapole.⁸² Španělské spojení se Svatou aliancí z předchozí dekády se pochopitelně rozpadlo a tím se Španělsko definitivně se zařadilo mezi západní velmoci.⁸³

Na překotné uznání nároků Isabely Velkou Británií a Francií měla dozajisté vliv další událost, jež právě probíhala na Pyrenejském poloostrově. Podivuhodnou shodou okolností se situace v Portugalsku vyvíjela velmi obdobně jako ve Španělsku. Po francouzské expanzi v roce 1808 se portugalská královská rodina

⁷⁹ UBIETO ARTETA, s. 438–439.

⁸⁰ *Hansard's Parliamentary Debates*, Third series, vol. 21, s. 1.

⁸¹ MIRAFLORES, M. P. F., *Memorias para escribir la historia contemporánea de los siete primeros años del reinado de Isabel II.*, Madrid 1842, s. 34–35.

⁸² Tamtéž, s. 35.

⁸³ UBIETO ARTETA, s. 438.

přesunula do bezpečí v Brazílii, své nejvýznamnější a největší kolonie. Okupanti byli vcelku záhy poraženi, a to zejména s přičiněním Velké Británie, jež kvůli tomu válku s Francií přenesla na samotný kontinent, ale situaci to nikterak neuklidnilo. Jako v mnohých jiných státech i v Portugalsku probíhal souboj mezi starým a novým, mezi pokrokem a starým režimem, mezi liberály a konzervativci. Králi Janovi VI. trvalo dlouhá léta, než se neochotně vrátil do vlasti a správu Brazílie přenechal svému nejstaršímu synovi Pedrovi. V Portugalsku se mezi tím politická scéna velmi zliberalizovala a král byl donucen přísahat na ústavu, ovšem jeho žena a jejich druhý syn Miguel Maria de Bragança e Bourbon odmítli. To rozpoutalo neklidné období občanské války, kdy se proti královi stavěl jeho syn, jenž proslul jako Dom či Don Miguel.⁸⁴

Poté, co Jan VI. roku 1826 zemřel, nastala krizová situace. Jeho nejstarší syn, toho času již císař nezávislé Brazílie, Pedro I. nemohl kvůli politickým okolnostem přijmout portugalskou korunu. Pokud by tak učinil, portugalský lid by se nikdy nesmířil s nezávislostí Brazílie a v opačném případě by mu to neodpustila Brazílie. Z tohoto důvodu se vzdal svých nároků na portugalský trůn ve prospěch své sedmileté dcery Marie. Obecně se předpokládalo, že se Marie zasnoubí se svým strýcem Miguelem, jenž bude ochoten spoluvládnout konzervativní monarchii s kompromisní umírněnou ústavou. Dom Miguel ovšem neprojevil zájem opustit své představy o konzervativní absolutistické vládě a spor přerostl ve válku dvou bratrů. Obě iberská království se ocitla v totožné situaci, přičemž v čele obou stanuly nezletilé princezny pod regentskou liberální vládou.⁸⁵ Velká Británie se již v otázce Portugalska angažovala ve prospěch Marie, ale Palmerston nepovažoval pouhé vyjádření sympatií mladým infantkám za dostatečné. Pro všechny zúčastněné představovalo prioritou zabránění vypuknutí španělské občanské války po portugalském vzoru a začalo být zřejmé, že ideové spojení nezbytně musí přerůst ve spojení s právními oporami. Z toho důvodu byla

⁸⁴ NOWELL, C. E., *A History of Portugal*, New York 1958, s. 178–192.

⁸⁵ Tamtéž.

připravena smlouva čtyř mocností, jejíž název (*Quadruple Treaty*) lze nejlépe přeložit jako Aliance čtyř, případně čtyřstranná dohoda.⁸⁶

Palmerston předpokládal, že Francie nebude mít žádný skutečný zájem o zajištění trůnu pro infantku Marii Portugalskou, ale její účast v čtyřstranné dohodě by mu zajistila tichý souhlas s britskou intervencí v Portugalsku. Východním mocnostem to mělo v prvé řadě demonstrovat, že Velká Británie s Francií jsou odhodlané podpořit liberální hnutí za Pyrenejemi. S tímto úmyslem navrhl Francii, aby se připojila k připravované smlouvě, neboť o něco podobného sama již delší dobu usilovala. Talleyrand v jeho návrhu ovšem viděl urážku Francie, nelíbilo se mu, že by se měli pouze připojit k Brity připravené dohodě a sekundovat jim v rozšiřování jejich vlivu na Iberském poloostrově. Měl odůvodněné obavy, že Palmerston se snaží touto dohodou suplovat skutečnou defenzivní alianci, po které Francie tolik toužila. Pokud by se skutečně aktivně podíleli na šíření liberálních hnutí bez defenzivní smlouvy s Velkou Británií, propast mezi nimi a Svatou aliancí by se ještě více rozšířila. Navíc pokud by ve Spojeném království padla vláda whigů a k moci by se dostali toryové, kteří Červencovou monarchií otevřeně pohrdali, Francie by se skutečně mohla ocitnout v izolaci. Palmerston ovšem znovu odmítl francouzskou žádost a ve Francii se rozhořela diskuze o tom, co podniknout dále.⁸⁷

Jak již bylo řečeno, Talleyrand spatřoval v případném francouzském zásahu na Pyrenejském poloostrově bez případné právně smluvené obrany ze strany Velké Británie značné nebezpečí. Opačný přístup zastával francouzský ministr zahraničních věcí Henri Gauthier de Rigny. Po počátečním rozčarování z urážky usoudil, že i takto nerovná a rozhodně ne ideální spolupráce je lepší než spolupráce žádná. Představoval si, že na základě této konkrétní dohody by se časem mohlo postavit další vyjednávání. Nesdílel Talleyrandovu víru, že intervence ve Španělsku by byla v konečném důsledku pro Francii pohromou. Pokud by se vojenskému zásahu skutečně nemohli vyhnout, bylo by lepší opravdu zasáhnout,

⁸⁶ SANDERS, s. 57.

⁸⁷ BULLEN, *France and the Problem*, s. 367–368.

než nechat vleklou občanskou válku probíhat tak blízko vlastnímu území. Francouzská intervence ve Španělsku v roce 1823 měla dle jeho názoru velkolepý úspěch, který by mohl být zopakován a zvětšil by prestiž Červencové monarchie doma i v zahraničí. Ludvík Filip se přikláněl spíše k Talleyrandovi. Nebyl ochoten obětovat případnou spolupráci s východními mocnostmi jen kvůli stínu příslibu budoucí alianční smlouvy s Velkou Británií. Rozhodujícím faktorem se nakonec stal převážně fakt, že pokud by Francie nechala Velkou Británii spolupracovat se Španělskem samotnou, přišla by o postavení dominantního patrona nad Madridem a britská sféra vlivu by se neúnosně rozšířila. Z tohoto důvodu byl nakonec Palmerstonův návrh na připojení se k čtyřstranné dohodě přijat.⁸⁸

4.2 Aliance čtyř

Aliance čtyř mezi Velkou Británií, Francií, Španělskem a Portugalskem z 22. dubna roku 1834 byla v Londýně podepsána vikontem Palmerstonem za Británii, knížetem Talleyrandem, za Francii, španělským vyslancem Manuelem de Pando, markýzem Mirafloresem a konečně portugalským vyslancem Cristóbalem Pedrem de Moraes Sarmientoem. V prvé řadě měla posloužit jako prostředek pro pacifikaci pyrenejských infantů Dona Carlose a Doma Miguela, kteří si činili nárok na trůny ve svých zemích, ale následné dodatky ke smlouvě ze srpna téhož roku z ní udělaly i nástroj pro poskytování podpory španělské liberální vládě i nadále. Původní smlouva byla tvořena pouze sedmi články a ve své podstatě hovořila o tom, že Španělsko pod vládou královny regentky Marie Kristýny může učinit jisté intervenční kroky na portugalském území s cílem směřujícím k poražení a vyhnání portugalského či španělského pretendenta, kterýmžto bylo signatáři oficiálně odepřeno právo na trůn. Stejně měl činit i portugalský regent za infantku Marii ve své zemi a koordinovaným postupem docílit obnovení stability země. Král Spojeného království Velké Británie a Irska byl smlouvou zavázán k poskytnutí svých jednotek, a to zejména námořních, v součinnosti s operacemi španělskými a portugalskými v souladu s ustanoveními a hlavní myšlenkou spojenectví. Pokud bude situace žádat zásah či pomoc Francie, francouzský král měl být povinen

⁸⁸ Tamtéž, s. 369–370.

učinit vše, co je v jeho silách, aby svým závazkům vůči spojencům dostal. Portugalsko dále prostřednictvím této dohody vyhlásilo, že v zájmu uklidnění situace v zemi a v upřímné snaze o zapomenutí věcí minulých vyhlásí amnestii pro ty, kteří se do určitého data stanou loajální královně Marii II. a uznají její nárok na trůn. Zároveň také měl být Domu Miguelovi nabídnut příjem odpovídající jeho postavení a narození, pokud se vzdá svých nároků a opustí portugalské a španělské državy. Stejně tak mělo postupovat i Španělsko v případě Dona Carlose, pokud by se skutečně svých nároků zřekl.⁸⁹

Portugalsko nevstoupilo do tohoto spojenectví s příliš velkým nadšením i když sjednaná smlouva byla plně v zájmu jeho formální vlády a uvědomovalo si nutnost další intervence.⁹⁰ Podle Palmerstona za tím vězela touha brazilského císaře Pedra I. a jeho ministrů po pokračování občanské války. Domníval se, že se obohacují prostřednictvím drancování a konfiskací doprovázející konflikt a mír by tomu učinil přítrž.⁹¹ Oproti tomu Španělsko Alianci čtyř velice vítalo. Po poměrně strmém pádu z pozice evropské velmoci byla tato dohoda považována za první krok ve vytouženém procesu sblížení se s Velkou Británií.⁹² Po dlouhé době se jednalo o smlouvu, která nikterak nezmenšovala španělské území a na jejímž základě Španělsko mohlo během občanské války povolát britské a francouzské posily. Španělský vyslanec ve svých vzpomínkách zaznamenal, že ačkoli Spojené království mělo na věci nejspíše skutečný zájem a přálo si u moci udržet liberální konstituční monarchie, Francie k alianci přistoupila z rozdílných pohnutek. V jejím zájmu bylo se více navázat na Velkou Británii, která představovala hlavní západní mocnost a lépe tak kontrolovat šíření jejího vlivu. Miraflores uvádí, že Francie často přistupovala k problematice velmi vlažně a nevypočitatelně a španělsko-portugalské zájmy jí ležely na srdci jen málo, ovšem nikterak jí neupírá

⁸⁹ MIRAFLORES, s. 58–63.

⁹⁰ MENCHÉN BARRIOS, M. T., *La Cuádruple Alianza (1834). La Península en un sistema occidental*. In: Cuadernos de la Escuela Diplomática 2, 1989, 2, s. 31–51.

⁹¹ BULWER, H. L., *The life of Henry John Temple, viscount Palmerston. With selections from his diaries and correspondence*, vol. II., London 1874, s. 181.

⁹² MENCHÉN BARRIOS, s. 31–51.

zásluhu na tom, že nakonec Španělsku pomohla a měla svůj vliv na vítězství *christinos*.⁹³

V celoevropském kontextu je důležité si uvědomit, že čtyřstranná dohoda byla podepsána půl roku po uzavření smlouvy z Mnichova Hradiště a byla na ní jakousi odpovědí. Východní mocnosti se na schůzi v Mnichovo Hradišti dohodly na své jednotné politice vůči Osmanské říši, Polsku a současně vůči liberalismu. Francie, a zejména Talleyrand, trvali na tom, že je nutné vytvořit kontra-alianci, jež by vyvážila vliv Svaté aliance konzervativních monarchií. Palmerston mu stále oponoval a poukazoval na to, že současný britský vládní kabinet není schopen akceptovat podobnou alianci s obecně platnými principy. V tomto ohledu byly nepokoje na Iberském poloostrově velmi příhodně načasované, nýbrž, jak již bylo naznačeno, Velké Británii dodaly potřebný cíl, na kterém mohla jednání postavit.⁹⁴ Obě země mohly uzavřít mezinárodní smlouvu, která utužovala jejich spolupráci a i přesto, že se nazývala Aliancí čtyř, bylo zřejmé, že Španělsko i Portugalsko v ní hrají druhořadou roli.⁹⁵

Postavení Francie v rámci dohody také stále nebylo úplně jednoznačné. Konflikty, které provázely podepsání smlouvy nevymizely. Ani jedna z názorových skupin ve francouzské politice nebyla spokojena s finální verzí. Henri Gauthier de Rigny trval na tom, aby do smlouvy bylo zahrnuto francouzské právo intervenovat ve Španělsku s cílem vypuzení pretendentů, pokud si to zbylí tři signatáři vyžádají. Talleyrand, na druhé straně, chtěl, aby Francii byly přiznány speciální vztahy se Španělskem, a to zcela bez závazků. Jeho rozkazy z Paříže se tentokrát neshodovaly s jeho vlastními zájmy, ale Britové jeho vnitřní konflikt vyřešili za něj svým odmítavým přístupem. Palmerston odmítal do textu smlouvy explicitně zahrnout francouzské právo na intervenci ve Španělsku, ale byl nucen připustit, že vzhledem k francouzsko-španělským blízkým vztahům Francie vstoupila do Aliance čtyř jako rovnocenný partner. Rignyho návrh na vojenský zásah v případě žádosti zbylých tří států byl nakonec přijat jako kompromisní

⁹³ MIRAFLORES, s. 63–66.

⁹⁴ MOSELY, s. 197–199.

⁹⁵ MIRAFLORES, s. 64.

řešení, ale Palmerston nikdy nepředpokládal, že by k takové žádosti mohlo skutečně dojít. Talleyrand, Rigny ani Ludvík Filip nebyli zcela spokojeni s výsledkem a nikterak to nepřispělo budoucím vztahům v této otázce.⁹⁶

Palmerston neměl původně vůbec v plánu Francii k podepsání dohody se Španělskem a Portugalskem přizvat, a i když tak nakonec učinil, utěšoval sám sebe, že tím navázal francouzskou politiku na svou vlastní a odvrátil hrozící nebezpečí nezávislé francouzské intervence. Obraz o skutečných pohnutkách Ludvíka Filipa v této věci si lze udělat z toho, že hned po uzavření dohody informoval rakouského kancléře Metternicha o tom, že nemá v úmyslu ve Španělsku skutečně intervenovat, nýbrž jeho hlavním cílem je pouze pojištění si toho, že Spojené království nebude jednat nezávisle.⁹⁷ Během jednání s vyslanci Rakouska, Ruska a Pruska v Paříži se snažil snižovat význam čtyřstranné dohody, a stejně tak činil i Talleyrand v Londýně. Stále měli na paměti možnost případného sblížení se Svatou aliancí a rozhodně si nechtěli nechat tyto dveře unáhleně zavřít.⁹⁸

Palmerston v dopise z 21. dubna 1834 adresovaném bratrovi Williamu Templeovi hovořil o tom, že na rozdíl od vládního kabinetu, kterému záměrně nedal čas na vznesení námitek, jich Talleyrand s Francií vznesli mnoho, ale jejich ješitnost byla ukonejšena tím, že byli do smlouvy nakonec zahrnuti:⁹⁹ „*V první řadě to uklidní situaci v Portugalsku a následně nastolí cestu k uklidnění Španělska. Ale co je trvalejší a má rozsáhlejší význam, je vytvoření Aliance čtyř západních konstitučních států, která poslouží jako mocný protipól Svaté aliance na východě. Od Ferdinandovy smrti jsem cítil, že morálně tato aliance musí vzniknout, ale až před čtrnácti dny jsem uviděl příležitost dát jí věcnou a praktickou podobu... Rád bych viděl Metternichův výraz, až bude naši dohodu číst.*“¹⁰⁰ Z dopisu je patrné, že i když měl Palmerston zájem o stabilizaci a udržení konstitučních monarchií na

⁹⁶ BULLEN, *France and the Problem*, s. 371.

⁹⁷ MOSELY, s. 198–199.

⁹⁸ BULLEN, *France and the Problem*, s. 371.

⁹⁹ BULWER, vol. II., s. 180.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 180–181.

Pyrenejském poloostrově, jeho prvořadým cílem vždy bylo udržení rovnováhy sil v Evropě a vyvážení moci východních absolutistických států.

Dne 28. dubna 1834, šest dní po podepsání čtyřstranné dohody, byl Palmerstonovi zaslán dopis, jenž také stojí za zmínku. Sir Robert Adair, britský velvyslanec na speciální misi v Bruselu, ho mimo jiné informoval o zájmu belgického krále Leopolda I. připojit se k nově vzniklému západnímu společenství: *„Sděлил jsem královi Leopoldovi, že byla uzavřena Aliance čtyř s cílem ukončit občanské války na poloostrově. On, jakožto každý muž správného citění, byl potěšen smysluplností paktu, ale obávám se, že na něm zakládá své ambiciózní naděje, které, jakkoli jsou lichotivé pro jeho vlastní budoucí vojenskou proslulost, zásadně změni podstatu jeho politického postavení v Evropě tím, že zruší smlouvu, podle kteréž vládne, což by si měl uvědomit. Z mnoha důvodů lituji Leopoldových sklonů oddávat se vizím o slávě, jako například v otázce Turecka, jež jsou neslučitelné s jeho zájmy jako belgického krále, a které se přiči přáním jeho lidu.“*¹⁰¹ Z dalšího textu dopisu je také patrné, že Leopold I. považoval nepřátelský postoj nizozemského krále Viléma I. za důvod, proč Belgie nemůže dostát svým závazkům a zůstat v pozici neutrálního státu.¹⁰² Přes veškeré jeho niterní tužby byla ovšem Belgie vázána kolektivní dohodou o neutralitě z roku 1831, která byla znovu potvrzena o osm let později již za účasti Nizozemí pod garancí Velké Británie. Formálně tedy nepřistoupila k Alianci čtyř, ale není pochyb o tom, že ideově se rozhodně řadila k západnímu světu.¹⁰³

Zatímco ve Španělsku byl prozatím konec občanské války v nedohlednu, situace v Portugalsku se vyřešila poměrně rychle. Za přičinění aliance a se zásluhou Pedra I., který opustil Brazílii, aby se mohl osobně zapojit do války ve jménu své dcery Marie, byl Dom Miguel poražen na konci května roku 1834 a uprchl do exilu v Itálii. Do Portugalska se již nikdy nevrátil a dožil v německých

¹⁰¹ Adair Palmerstonovi, Brusel 28. 4. 1834. In: Palmerston papers, Special Collections Databases of University of Southampton [online], [cit. 2019-4-07]. Dostupné z <http://www.archives.soton.ac.uk/palmerston/>

¹⁰² Tamtéž.

¹⁰³ KULHÁNEK, I., *Klopýtání přes budoucnost: Dějiny Evropy od Vídeňského kongresu 1815 do roku 2005*, Praha 2008, s. 32.

zemích. Toho samého roku portugalské *cortesy* přijaly zákon vylučující Miguelovo pokrevní linii z následnictví na trůn. Infantka Marie byla prohlášena za plnoletou ve svých patnácti letech a korunována jako Marie II. V zemi zavládl klid zbraní.¹⁰⁴ Jak již bylo zmíněno, alianční smlouva byla 18. srpna téhož roku následně doplněna o další dodatky, v nichž Portugalsko nově již nepředstavovalo stát, který potřebuje pomoc, ale samo se zavázalo k jejímu poskytnutí Španělsku. Dodatky tvořily pouze čtyři články, ale byly důležité pro další vývoj karlistické války. Francie se zavázala k angažovanosti ve svých hraničních oblastech sousedících se Španělskem za účelem eliminace nelegálních dodávek zbraní, zásob či rekrutů pro povstaleckou stranu. Spojené království mělo vojsko *christinos* zásobit válečným materiálem a v případě potřeby poskytnout své královské námořnictvo. Podpisy k dodatkům připojila stejná sestava mužů jako v dubnu, tedy Palmerston, Talleyrand, Miraflores a Moraes Sarmiento.¹⁰⁵ Velká Británie s Francií získaly právo dozoru nad poloostrovem s možností případné intervence. Z hlediska mezinárodních vztahů byla smlouva pro svou dobu velmi důležitá a dalece přesáhla své původní konkrétní ustanovení.¹⁰⁶

Změna ve vývoji britsko-francouzských vztahů v karlistické otázce nastala poté, co v listopadu 1834 rezignovala Melbournova vláda a Palmerston byl ve svém úřadě vystřídán Wellingtonem. Jak Francie očekávala, změna vlády ve Velké Británii vedla k prudkému ochlazení vzájemných vztahů. Toryové vnímali Červencovou monarchii jako nebezpečí pro Evropu a chtěli se soustředit na spolupráci s ostatními státy s cílem Francii co nejvíce omezit. Talleyrand již v srpnu Londýn opustil, neboť ztratil víru v naplnění svého snu o francouzsko-britském spojení a po pádu whigů se zdálo, že již nemá cenu ve snažení pokračovat. Francie se rozhodla orientovat na své vztahy s Rakouskem. Již dříve se domnívala, že je do svého spojení s Ruskem zataženo podobně nešťastně jako oni s Velkou Británií, a že by bylo v zájmu obou se spojit. Ludvík Filip dlouhodobě toužil po dynastickém zajištění své rodiny, a proto začal plánovat

¹⁰⁴ MACULAY, N., *Dom Pedro: The Struggle for Liberty in Brazil and Portugal, 1798–1834*, Durham 1986, s. 298.

¹⁰⁵ *British and Foreign State Papers 1833–1834*, vol. 22, London 1847, s. 135–140.

¹⁰⁶ UBIETO ARTETA, s. 438.

sňatek svého syna Ferdinanda Filipa, vévody Orleánského, s rakouskou arcivévodkyní. Vévoda Orleánský měl prozatím navštívit Vídeň a tím demonstrovat dobré francouzsko-rakouské vztahy nejen Londýnu ale i Petrohradu. Cenou za toto spojení měla být nově nastolená neutralita ve Španělsku ze strany Francie. Tyto plány ovšem zhatil rakouský kancléř Klemens von Metternich, jenž v březnu roku 1835 „občanskému králi“ vzkázal, že návštěva vévody by byla předčasná. V samotné Francii následně také padla vláda a novým ministerským předsedou a ministrem zahraničních věcí se stal Victor de Broglie, muž, který funkci ministra zahraničí zastával již v letech 1832–1834, a Rakouský kurz byl opuštěn.¹⁰⁷

Dalším rozhodujícím momentem byla další změna vlády ve Velké Británii. Krátké předsednictví Roberta Peela se nachýlilo ke konci a spolu s Melbournovou vládou se vrátil do křesla ministra zahraničí i Palmerston. Španělsko, které začínalo být na pokraji svých možností se znovu obrátilo na Francii s žádostí o přímou vojenskou podporu. Ludvík Filip, i když osobně neměl zájem na tom podpořit vládu regentky Marie Kristýny, by rád odpověděl kladně, ale Palmerston spatřoval v nezávislém francouzském zásahu to největší možné zlo. Začal apelovat přímo na madridskou vládu s tím, že tento postup by nebyl vhodným řešením. Jeho zasláná depeše hovořila o tom, že pokud bude nové uspořádání vybojováno britskými a francouzskými bajonety, mohlo by být pouze dočasné a nikterak by nesloužilo ke cti regentské vládě. Národ by ho nemusel uznat jako konečné a boje by se po čase znovu rozhořely. Vzhledem k závazkům pramenící z Aliance čtyř se nakonec Francie s Velkou Británií skutečně domluvily alespoň na tom, že Francouzská cizinecká legie může být převelena z Alžíru do Španělska a být zařazena pod španělské velení. Zároveň na území Francie mohly být zřízeny verbovací stanice, ale válka nebyla mezi francouzským lidem příliš populární a španělští verbíři se zde nesečkali s velkým nadšením. Ke konci roku 1835 bylo do Španělska přivezeno na čtyři tisíce mužů, většinou přímo z Alžírska.¹⁰⁸

¹⁰⁷ BULLEN, *France and the Problem*, s. 373–379.

¹⁰⁸ HALL, M. J., *England and the Orleans Monarchy*, London 1912, s. 183–187.

Podpora liberální španělské věci nezůstala pouze na papíře ani ve Velké Británii a po vzoru Francie jejich další zapojení do války již bylo přímější. Generál Don Miguel de Álva, španělský vyslanec u britského dvora, požádal britskou vládu o vytvoření pomocné jednotky v počtu deseti tisíc dobrovolníků, která by sloužila zájmům královny regentky.¹⁰⁹ Jeho požadavek byl plně v duchu Aliance čtyř, a nakonec byl i naplněn, ale neobešel se bez problémů. Muselo dojít ke změně legislativy, aby něco takového bylo z právního hlediska možné. Do té doby platil zákon, jenž nedovoľoval britským poddaným legálně vstoupit ve služby zahraničních vojenských sil bez přímého souhlasu panovníka. Generál de Álva byl ohledně své žádosti velmi sebejistý, a i Palmerston reagoval pozitivně, ale bylo třeba přesvědčit krále. Vilém IV. nedůvěřoval cizincům obecně a nijak zvlášť nedbal o žádnou ze španělských vlád, neboť Španělé se těšili jeho důvěry ze všech nejméně. Neviděl význam (byť i omezené) intervence, ale nakonec se nechal svým ministrem přesvědčit. Dne 10. června 1835 byla změna uzákoněna a poddaní mohli již volně vstupovat do nově se utvářející vojenské jednotky.¹¹⁰ Stejného dne v novinách *London Gazette* vyšel článek, jenž upřesňoval dohodnuté složení budoucí britské pomocné legie. Mělo se jednat o více než osm tisíc pěšáků, pět set střelců z pušek, sedm set příslušníků kavalérie a tři sta dělostřelců.¹¹¹

Zákon prošel překvapivě rychle, i když ho provázely dramatické hádky v obou komorách parlamentu. Toryové byli proti vytvoření této, v jistém smyslu žoldněřské armády, neboť by mohla vytvořit nebezpečný precedent do budoucna. Také se projednával problém ohledně přesné definice intervence do záležitostí jiných států a to, že by legie nepodléhala parlamentu přímo.¹¹² Vojenský zásah do vnitřních záležitostí ostatních států nebyl pro tehdejší britskou politiku přípustný, ale Palmerston tvrdohlavě opakoval, že ve Španělsku neintervenuje. Celá podstata tohoto slovíčkaření tkvěla v přesvědčení, že pokud britská vláda sama neplatí a nezaměstná vojáky, aby bojovali v cizí občanské válce, tak se ve skutečnosti

¹⁰⁹ EVANS, G. L., *Memoranda of the contest in Spain*, London 1840, s. 22–23.

¹¹⁰ BRETT, E. M., *The British Auxiliary Legion in the First Carlist War, 1835–1838*, Dublin 2005, s. 25–26.

¹¹¹ *London Gazette*, 10. 6. 1835.

¹¹² BRETT, s. 26.

intervence nedopouští.¹¹³ I přes neshody byl návrh nakonec úspěšný a generál Álva s Palmerstonem stáli u zrodu jednotky, jež se nazývala jako *British Auxiliary Legion*, *Legio Britannica* nebo pouze britská legie. Měla být k dispozici po dobu dvou let od 10. června, pokud by rada její působení neprodloužila. Otázkou zůstávalo, kdo se postaví do jejího čela. Álva se nakonec obrátil na svého bývalého kolegu ze španělské války o nezávislost, plukovníka George de Lacy Evanse, a nabídl mu velení.¹¹⁴ De Lacy Evans byl původem Ir, který se účastnil bojů nejen ve Španělsku, ale i například tažení na New Orleans v rámci britsko-americké války. Ve svém věku čtyřiceti sedmi let byl stále ve velmi dobré fyzické kondici a také byl schopným jezdcem. Řadil se mezi radikální členy Westminsterského parlamentu, ale neměl dostatečný diplomatický talent a obratnost na řešení citlivých politických záležitostí. Nemluvil španělsky a ani neměl žádné zkušenosti s velením v poli. V jeho prospěch ovšem hovořilo jeho nepopiratelné oddání konstituci a sympatie s *christinos*. Již měl zkušenosti z aktivní služby ve Španělsku a vzbuzoval přirozený respekt.¹¹⁵

První karlistická válka se vyvíjela mezitím víceméně nerozhodně a svět byl znechucen její brutalitou a krutostí. Obě bojující strany se dopouštěly barbarského jednání vůči zajatcům i proti civilistům. Ve skutečnosti převládal názor, že nikdo není pouze nevinný civilista. Každá ze stran pohlížela na příslušníky druhého tábora jako na vlastizrádce a vlastizrádci by měli být popravováni bez milosti. Časem již pro žádného Španěla nebylo možné zůstat neutrální a každý si musel zvolit buď tu či onu stranu a počítat s tím, že kvůli své volbě může být kdykoli zavražděn na ulici za bílého dne.¹¹⁶ Zrodila se pověst o barbarských, necivilizovaných Španělech, jež kolovala celou Evropou a jejíž pravdivost byla znovu oživena během další španělské občanské války ve 20. století.¹¹⁷ Velká Británie se rozhodla zasáhnout a vnést na Pyrenejský poloostrov „civilizované způsoby“. Do Španělska byla vyslána mise vedená lordem Edwardem Eliotem,

¹¹³ MOSELY, s. 200.

¹¹⁴ BRETT, s. 26.

¹¹⁵ SPIERS, E. M., *Radical General: Sir George de Lacy Evans, 1787–1870*, Manchester 1983, s. 66.

¹¹⁶ BRETT, s. 21.

¹¹⁷ CHALUPA, *Don Carlos*, s. 93.

politikem a diplomatem, jenž v minulosti působil na britských ambasádách v Madridu i Lisabonu. K němu se připojil plukovník Gurwood, veterán ze Španělské války za nezávislost. Lord Eliot navíc dostal tajné rozkazy týkající se Dona Carlose. Měl se s ním ve Španělsku spojit a informovat ho o tom, že Velká Británie jeho nároky nikdy neuzná a vzhledem k tomu, že neuspěl u Rakouska, Pruska ani Ruska, jsou jeho vyhlídky nevalné a měl by zanechat zbytečných bojů.¹¹⁸

Delegace do Španělska dorazila v dubnu roku 1835, navštívila Carlosův tábor a byla šokována zacházením s vězni. Karlisté nijak neváhali je po desítkách popravovat bez jakéhokoli soudu, ale jiné to nebylo ani na straně *christinos*. Poměrně paradoxně pak působí pretendentova tvrdohlavá neústupnost v otázce svých práv na trůn s odkazem na jeho hlubokou zbožnost a víru, že vládnout je jeho povinností uloženou samotným Bohem. Snaha o humanizaci války ovšem padla na úrodnou půdu a obě strany se bez větších potíží domluvily na podmínkách, jež se nazývají jako Eliotova konvence. Podepsali ji hlavní velitelé obou táborů a její ustanovení spočívala v tom, že životy vězňů na obou stranách budou napříště ušetřeny, vězni budou navzájem vyměňováni alespoň třikrát do měsíce a nikdo nebude odsouzen k smrti bez řádného soudu. Nemocní a zranění lidé nalezení v nemocnicích, domech a vesnicích se měli dočkat humánního zacházení. Ačkoli tato konvence prozatím platila pouze pro Baskicko a Navaru, věřilo se, že bude přijata i dalšími regiony. Tato víra se ovšem nakonec ukázala jako lichá, neboť velitelé se odmítali řídit něčím, co sami neodsouhlasili a Don Carlos nakonec deklaroval, že Eliotova konvence se nevztahuje na cizince, což bylo přímou reakcí na zapojení britských a francouzských legií. Vyměňování vězňů bylo jediné ustanovení, jež většina velitelů skutečně dodržovala, ale zacházení s nimi bylo i nadále otřesné. I přesto lze Eliotovu misi hodnotit jako přínosnou, neboť ušetřila životy mnoha lidí. I v 19. století, v mnoha ohledech pokrokovém věku, došlo k tomu, že jiný stát musel zasáhnout na obranu humanity

¹¹⁸ BRETT, s. 22–24.

v zemi, jež v minulosti zaujímal vrchní postavení mezi civilizovanými státy Evropy.¹¹⁹

Ve Francii mezitím začínal pomalu hrát prim strach z toho, že pokud by karlistické války skutečně vyhrál Don Carlos, tak by nejen dosadil Doma Miguela zpět do Portugalska, ale také by se nejspíše spojil s francouzskými legitimisty a společně by mohli zničit Červencovou monarchii. Byli to právě francouzští legitimisté, kdo Dona Carlose podporoval během války. Bojovali v jeho řadách, organizovali pašerácké sítě z okolních států, sháněli rekruty, peníze i zásoby z celé Francie. Ludvík Filip, i když osobně nakloněn spíše absolutnější formě vlády, byl okolnostmi donucen podporovat *christinos*, pokud si chtěl udržet vlastní trůn. Kníže Metternich byl z tohoto vývoje událostí obzvláště zarmoucen. Dobře znal touhu francouzského krále posílit svou osobní vládu a zabezpečit si své postavení sňatkovou politikou napříč konzervativními panovnickými rody a litoval toho, že Francie musela vstoupit do čtyřstranné aliance, kterou sám doufal zničit. V záměru odtrhnout Francii z „revoluční aliance“ počítal s podporou ruského cara Mikuláše I., kteréžto se mu ovšem nedostalo. Car nesouhlasil s vládou orleánské dynastie a přál si, aby s ní po jeho vzoru přerušily diplomatické styky všechny východní mocnosti. Metternich, jenž považoval Palmerstona za zdroj všeho zla, byl nemile překvapen tímto Mikulášovým nesmiřitelným postojem.¹²⁰ Propast mezi Francií a Velkou Británií se s postupem času nadále prohlubovala, přičemž Francie neplnila své závazky vůči Alianci čtyř podle britských představ. Cizinecká legie, kterou do Španělska vyslala, byla v roce 1836 převelena zpět do Alžírsku. Britský premiér Melbourne tím byl natolik podrážděn, že během královny zahajovací řeči v lednu 1837 nedošlo k žádné zmínce o Francii. Tato událost někdy bývá označována jako „*incident beze zmínky*“.¹²¹

Aliance čtyř měla v době svého vzniku okamžitý efekt především ve finanční oblasti. Velká Británie poskytla *christinos* značné částky na nákup zbraní

¹¹⁹ Tamtéž.

¹²⁰ MOSELY, s. 202–203.

¹²¹ MOWAT, R. B., *The Spanish Marriages, 1829-1846*. In: WARD, A. W., GOOCH, G. P. (eds.), *The Cambridge History of British Foreign Policy*, vol. 2, 1783–1919, New York 1923, s. 191.

a během celé první karlistické války jim zapůjčila více než šest set tisíc liber, a to bez úroků. V očích londýnských a pařížských bankéřů to garantovalo jistou důvěryhodnost španělské liberální vlády a bez dalšího váhání došlo k poskytnutí úvěrů a vyplácení nových půjček. Tato finanční podpora tvořila velký rozdíl mezi oběma bojujícími stranami. Don Carlos a jeho karlisté byli finančně závislí převážně na soukromých půjčkách a charitě, což způsobovalo značnou nestabilitu v jejich řadách.¹²² Neschopnost ufinancovat svou armádu šla ruku v ruce s neúspěchem v otázce Carlosova mezinárodního uznání. Východní mocnosti neměly na tuto problematiku jednotný názor. Zatímco Metternich byl spíše opatrný a vyčkával, car Mikuláš stále více apeloval na potvrzení následnických práv Dona Carlose a na razantnější vystoupení na jeho podporu. Ruské snahy dosáhly vrcholu v roce 1836, ale nakonec se Petrohrad s Vídní dohodly pouze na tom, že pokud karlisté budou schopni dobýt Madrid a z větší části ovládnou zemi, tak jeho nároky uznají. Následkem byl karlistický pokus o dobytí Madridu v roce 1837, jenž ovšem nebyl úspěšný. I přes novou dohodu Metternich varoval ruského ministra zahraničí Karla Nesselrodeho, že pokud k obsazení Madridu dojde, musí se Rusko znovu poradit s Vídní předtím, než učiní další krok. Nijak se netajil tím, že k dohodě přistoupil pod carovým nátlakem.¹²³

¹²² MOSELY, s. 200–201.

¹²³ Tamtéž, s. 203–205.

5. Britsko-francouzská rivalita ve 40. letech 19. století a Španělské sňatky

První karlistická válka ve Španělsku byla vedena velmi brutálně, ale kooperace regentské vlády se západními mocnostmi měla nepopiratelný vliv na to, že karlisté byli formálně poraženi již šest let po smrti Ferdinanda VII. Podpora signatářů Aliance čtyř byla zásadní pro průběh války, ale přesto ji mír z Vergary podepsaný mezi válčícími stranami 29. srpna 1839 ukončil pouze dočasně.¹²⁴ Don Carlos spolu se svými věrnými uprchl na území Francie, ale mnoho zapálených karlistů zůstalo v zemi a nadále se věnovalo partyzánské činnosti. Karlismus se pomalu změnil na ideologii aktivně podporovanou vydáváním propagandistických publikací napříč celou zemí. Následovala studená válka mezi názorovými skupinami trvající mnoho let. Přívrženci Dona Carlose na sebe čas od času strhli pozornost v podobě lokálních konfliktů a sám Don Carlos, jenž byl intervenovaný ve francouzském Bourges, stále odmítal připustit, že jeho porážka byla konečná. Až roku 1845 si alespoň částečně přiznal svou osobní prohru a abdikoval ve prospěch svého syna Carlose Luise de Bourbon. Carlos Luis na veřejnosti vystupoval mnohem smířlivěji než jeho otec a snažil se okázale demonstrovat, že nemá zájem na dalším podobně krvavém konfliktu. Přesto se již následujícího roku rozhořela válka opět naplno.¹²⁵

Na španělské regentské vládě bylo, aby uklidnila vnitropolitickou situaci, ale rozkoly v jejím středu to znemožňovaly. Marie Kristýna si již nedokázala udržet silnou pozici, neboť nebyla schopná se dohodnout s liberálními ministry a váleční generálové, kteří získali obrovskou popularitu, jí postupně připravovali o moc. Baldomero Espartero, vrchní generál *christinos*, od ní obdržel mnohé tituly a pozemky ve snaze o zmírnění napětí, ale již to nestačilo. Poté, co roku 1840 unikly na veřejnost skandální informace o tom, že Marie Kristýna je tajně vdaná za velitele své osobní stráže a právě on je otcem několika jejích dětí, nezbývalo jí

¹²⁴ MOWAT, s. 190.

¹²⁵ CHALUPA, *Don Carlos*, s. 122–124.

nic jiného, než se dobrovolně vzdát trůnu. Oficiálně abdikovala 12. října 1840 a vydala se do exilu ve Francii. Opustila své dvě dcery z prvního manželství s králem Ferdinandem VII., budoucí královnu Isabelu a její mladší sestru Luisu Fernandu, kterým v té době bylo pouhých deset a osm let. O rok později byl Espartero řádně jmenován novým regentem Španělska.¹²⁶

Na rozdíl od Velké Británie byla Francie kvůli pozici sousedícího státu mnohem více zatažena do reality španělského konfliktu. Po celou dobu první karlistické války, a zejména v jejím závěru, trpěla pod nápoem několika imigračních vln. Ke konci roku 1840 byla nucena neochotně hostit na dvacet pět tisíc španělských uprchlíků, kteří měli být podle slibů madridské vlády omilostněni a postupně repatriováni zpět do vlasti, ale tento postup byl velmi pomalý. Hladovějící a strádající imigranti mezitím našli podporu alespoň mezi francouzskými legitimisty, kteří pro ně pořádali sbírky, což je v očích karlistických extremistů zařadilo mezi největší spojence.¹²⁷ První karlistická válka a Aliance čtyř neposloužila Francii ani Velké Británii tak dobře, jak se na počátku zdálo. Přese všechny francouzské počáteční snahy navázat se na Velkou Británii se nakonec ukázala realita tohoto spojení jako velmi nešťastná. Tradice soupeření na Pyrenejském poloostrově byla silnější než snaha o spolupráci a na konci války stanuly obě mocnosti od sebe ještě více vzdáleny, než byly na samém počátku. Konflikty, které provázely čtyřstrannou dohodu po celou dobu její existence, obě strany neustále provokovaly a docházelo k více či méně maskovaným urážkám. Již jmenovaný „incident beze zmínky“, ke kterému došlo po stažení Francouzské cizinecké legie zpět do Alžírsku, je toho zářným příkladem.¹²⁸

Jedním z důvodů vyhrocených vztahů na počátku 40. let 19. století byla špatná situace na Blízkém východě. Konflikt, jenž se rozhořel během 30. let ještě mezi sultánem Osmanské říše Mahmudem II. a egyptským místodržícím Muhammadem Alím, zaměstnával v roce 1840 všechny evropské mocnosti. Velká Británie s Francií ovšem v této věci těžko hledaly společnou řeč. Zatímco Spojené

¹²⁶ HALL, s. 215–218.

¹²⁷ CHALUPA, *Don Carlos*, s. 122.

¹²⁸ MOWAT, s. 191.

království spolu s Rakouskem, Ruskem a Pruskem došly k závěru, že pro udržení rovnováhy sil v Evropě je nutné podpořit nedělitelnost území Osmanské říše, francouzské veřejné mínění sympatizovalo s Muhammadem Alím. Pro Ludvíka Filipa bylo nemožné ignorovat tak silnou podporu egyptského místodržícího, jež gradovala i v parlamentu, a Francie nakonec oficiálně odmítla veškeré návrhy na použití síly proti Muhammadu Alímu. Pro Červencovou monarchii byl tento moment zlomový, neboť od počátku své existence nikdy nevystupovala tak radikálně a protikladně vůči zahraniční politice ostatních mocností. Poté, co Velká Británie, Rakousko, Rusko a Prusko podepsaly 15. července 1840 první Londýnskou konvenci o Úžinách bez účasti Francie, nálady ve francouzské společnosti vygradovaly naplno a mnozí volali po ozbrojeném konfliktu. Ludvík Filip válku ovšem nikdy nechtěl, neboť se bál o budoucnost své dynastie. Adolphe Thiers, toho času předseda francouzské vlády, sice také chtěl zachovat mír, ovšem současně zemi na válku aktivně připravoval. Sultánovi se mezitím podařilo s pomocí evropských mocností pacifikovat Muhammadovu expanzi a alespoň dočasně uklidnit poměry na Blízkém východě. Francie utrpěla obrovskou diplomatickou porážku a Ludvík Filip se v pudu sebezáchovy začal distancovat od Thiersovi politiky a dohodl se s Velkou Británií. Adolphe Thiers následně rezignoval na svůj post předsedy vlády. Dne 13. července 1841 byla podepsána druhá Londýnská konvence o Úžinách, tentokrát již za účasti Francie, což ovšem nikterak neskrylo obrovské fiasko francouzské zahraniční politiky.¹²⁹

Po tomto otřesu francouzského postavení na mezinárodní scéně následovalo vytváření dalších třecích ploch opět v otázce Španělska. Liberálové ve Španělsku sice vyhráli válku, ale poté se naplno projevila jejich nejednotnost. Rozdělili se na pravé a levé křídlo, tedy na progresisty a umírněné, a stejně tak se rozštěpila i armáda, s kteroužto bylo nutné počítat již jako se samostatným politickým subjektem. Toto rozdělení v zásadě přesně kopírovalo britsko-francouzské soupeření o rozhodující vliv v Madridu. Palmerston doufal, že pokud se ve Španělsku dostane k moci anglofilní vláda, tak si Velká Británie konečně potvrdí

¹²⁹ ŠEDIVÝ, M., *Francouzská červencová monarchie v kritickém roce 1840*. In: *Historický obzor* 18, 2007, 3/4, s. 50–56.

svůj politický i ekonomický vliv v zemi. Španělsko by se otevřelo britskému obchodu a dominance v sousedním Portugalsku by byla lépe zajištěna. Z těchto důvodů Velká Británie podporovala španělskou progresivní stranu. Francie naproti tomu opět stála na prahu mezinárodní izolace a doufala, že se jí podaří si zachovat svůj tradiční vliv alespoň nad Španělskem. Chtěla toho dosáhnout skrze podporu profrancouzsky smýšlející strany, kteroužto představovali umírnění. Zahraniční patronace obou uskupení zůstala důležitým faktorem ovlivňujícím španělskou vnitropolitickou situaci i do budoucna.¹³⁰

Vláda generála Espartera znamenala dočasný triumf progresistů. S podporou armády se ovšem udržel u moci pouze do roku 1843, poté se vojenští velitelé obrátili proti němu, účelově se spojili s umírněnými a společnými silami ho zbavili moci. Po povstání v Barceloně v srpnu oficiálně uznal svou porážku a odešel do exilu ve Velké Británii. Koalice stran neměla dlouhého trvání a další rok opět probíhal zápas o moc.¹³¹ Salustian de Olózaga, toho času vůdce progresistů, se v listopadu 1843 dopustil chyby v úsudku, když se pokusil donutit mladou královnu Isabelu II. k podpisu dekretu o rozpuštění *cortesů*, aby mohly být vypsané nové volby. O průběhu tohoto incidentu existuje hned několik verzí a dodnes není jasné, která je pravdivá. Královna pravděpodobně zpočátku podepsat odmítla a podle jejího tvrzení jí pak Olózaga násilím chytil za ruku a k podpisu donutil. Ačkoliv on sám tuto verzi po celý život popíral, stálo ho to post předsedy vlády a musel odejít do vyhnanství.¹³² K tomuto skandálu se připojil i fakt, že umírněným se dařilo stále více získávat podporu armády, a nakonec měli nad progresisty značně navrch. Své výhody využili následujícího roku, kdy za velké podpory napříč celým společenským spektrem úspěšně dosadili do čela vlády generála Ramóna Maríu Narvaeze, prvního vévodu z Valencie, jenž zůstal u moci až do roku 1846.¹³³

¹³⁰ BULLEN, R., *Anglo-French rivalry and Spanish politics, 1846–1848*. In: *The English Historical Review* 89, 1974, 350, s. 26–27.

¹³¹ Tamtéž, s. 27–28.

¹³² GRANADOS, s. 154–155.

¹³³ BULLEN, *Anglo-French rivalry*, s. 28.

Již v době, kdy infantka Isabela oslavila 10. října 1840 své desáté narozeniny, byla otázka jejího případného budoucího sňatku předmětem zájmu nejen španělské vlády, ale prakticky všech evropských panovnických dvorů. Mladá královna v čele tak nestabilní a chaotické země, jakou Španělsko v té době představovalo, nutně potřebovala manžela, aby mohlo být zabezpečeno nástupnictví a karlismus v ideálním případě odzbrojen natrvalo. Volba budoucího manžela ovšem přerostla v zásadní politickou otázku a během několika následujících let se jí aktivně zabývala i Velká Británie s Francií. Poté, co byla v roce 1841 vystřídána Melbournova vláda a novým ministrem zahraničních věcí Velké Británie se stal George Hamilton-Gordon, hrabě Aberdeen, vypadaly britsko-francouzské vztahy v této věci nadějně. Ludvík Filip roku 1842 zjišťoval, jaký má Velká Británie postoj k situaci, přičemž lord Aberdeen se vyjádřil v duchu toho, že sňatek infantky Isabely je výlučně záležitostí pouze španělskou. Aberdeen s Françoisem Pierrem Guillaumem Guizotem, svým tehdejším francouzským protějškem, se navzájem respektovali a vládly mezi nimi přijatelné vztahy bez třecích ploch. Na jistou dobu se zdálo, že svatba cizí princezny by nemusela nutně pošramotit vzájemné vztahy ještě více, než již byly z předchozí dekády.¹³⁴

K oživení antagonismu ovšem znovu došlo během let 1843–1844. V Madridu byli u moci umírnění a Francie dělala vše pro to, aby jejich společná hegemonie ještě více posílila a získala trvalý charakter. Výběr manžela pro Isabelu se jevil jako ideální prostředek k dosažení tohoto cíle. Aberdeen nebyl ochoten nijak napadnout pozici umírněných a Ludvík Filip se začal oddávat myšlenkám na ženicha z rodu Bourbonů. Tyto touhy měly v zásadě trojí původ. V prvé řadě by to byl vhodný způsob, jak na domácí půdě demonstrovat svůj vliv v Madridu a tím si získat popularitu u svých poddaných. Dále by se tím zajistila podpora umírněných, neboť by se k moci nedostal žádný pro-britsky smýšlející kandidát, který by ohrozil tvrdě vybojovanou hegemonii na španělském dvoře, a v neposlední řadě se jednalo o otázku prestiže vlastního rodu.¹³⁵ Zájem o to, kdo bude nosit španělskou korunu obě země rozděloval již od Války o španělské

¹³⁴ MOWAT, s. 191–192.

¹³⁵ BULLEN, *Anglo-French rivalry*, s. 31–32.

dědictví z let 1701–1714. Tehdy byl na španělský trůn dosazen Filip Bourbon, jenž se stal králem Filipem V. a jeho děd Ludvík XIV. se zaručil, že se Francie se Španělskem nespojí personální unií. Tento bod byl zásadní zejména pro Velkou Británii, která by jinak odmítala pokračovat v mírových rozhovorech v Utrechtu v závěru války o španělské dědictví. Dědici obou panovníků se zřekli svých nástupnických práv v sousední zemi, ale z Bourbonů to i tak učinilo rod, jenž vládl ve dvou mocných evropských státech najednou.¹³⁶ Francouzský lid byl velmi pyšný na to, že po více jak století vládnou Bourboni za Pyrenejemi, ale nyní hrozilo, že se mladá královna spojí s jiným rodem a založí novou panovnickou dynastii. Otázkou zůstávalo, zda prosazovat některého francouzského prince přímo z vládnoucí dynastie, anebo se spokojit s Bourbonem z Neapolské či Parmské větve.¹³⁷

Britská královna Viktorie se v souvislosti se Španělskými sňatky rozhodla k nebývalému kroku. Jako první britský monarcha od doby vlády Jindřicha VIII. se jala navštívit Francii. Již dávno nebylo zvykem, aby britský panovník vůbec opouštěl britskou půdu, a proto plánovaná návštěva u Ludvíka Filipa vzbudila značný rozruch. Viktorie doprovázena svým manželem Albertem se vstříc francouzským břehům vypravila na nové jachtě, pojmenované jak jinak než *Viktorie a Albert*. Jejich setkání s *králem Francouzů* proběhlo na residenci Château d'Eu v Normandii a mělo být vedeno čistě v přátelském duchu, ale přítomnost Aberdeena i Guizota naznačovala, že půjde víc než o pouhé formální setkání dvou evropských monarchů. Předmětem diskuse se stala právě plánovaná svatba již třináctileté královny Isabely II. Rod Sasko-Koburgů měl již tradičně připraven svého vhodného kandidáta, jenž by se mohl ucházet o ruku královny Isabely II. Byl jím Leopold, mladší bratr Ferdinanda Sasko-Koburg-Gothajského, jenž se v roce 1836 stal manželem královny Marie II. Portugalské. Viktorie i její manžel Albert přirozeně stranili Leopoldovi, neboť byl jejich příbuzným a takové spojenectví se zejména Albertovi zdálo velmi žádoucí. Ludvík Filip ovšem odmítal

¹³⁶ KODETOVÁ, P., *Soumrak krále slunce. Válka o španělské dědictví 1701–1714*, Praha 2017, s. 240–246.

¹³⁷ MOWAT, s. 192.

připustit možnost, že by se další evropská královna dostala do „spárů“ Koburgů a Francie by se tím ocitla v obklíčení tohoto německého rodu.¹³⁸

Ludvík Filip se v rámci svých snah o zdvořilou diplomacii pokusil změnit téma a navrhnout manžela pro Isabelinu mladší sestru Luisu Fernandu. Jeho kandidátem byl jeho nejmladší syn Antonín, vévoda z Montpensier. Doufal, že pokud bude aspirovat o francouzské manželství pouze královniny sestry, a ne jí samotné, mohl by být úspěšnější. Tyto snahy ovšem narazily na odpor převážně u britských konzervativců. Pokud by se Isabele II. něco přihodilo a zemřela by bezdětná, na španělský trůn by nastoupila její sestra spolu s Montpensierem.¹³⁹ Panovníci se nakonec dohodli na kompromisu. Viktorie s Albertem přestanou prosazovat Leopolda v případě, že se Ludvík Filip vzdá nadějí na sňatek svého syna s Luisou Fernandou do doby, než se královna provdá za prince z jiného rodu a bude mít dědice. Cílem bylo zajistit, aby budoucí královský manžel Španělska nebyl ani z rodu Koburgů, ani z rodu Orléans. Ačkoliv v této věci nebyla uzavřena žádná formální smlouva, britská strana věřila, že situace byla zdárně vyřešena.¹⁴⁰

Královská návštěva v Normandii byla následujícího roku opětována Ludvíkem Filipem ve Velké Británii a v září 1845 přijela královna Viktorie znovu do Château d'Eu na další rozhovory o Španělských sňatcích. V této době se hovořilo vážně již pouze o dvou kandidátech na manžela pro Isabelu II. Byli jimi Isabelini bratřenci, František, vévoda z Cádizu a jeho bratr Jindřich, vévoda ze Sevilly. Pokud by si měla britská vláda vybrat, který ze španělských princů by jí lépe vyhovoval, volila by spíše vévodu ze Sevilly, neboť jeho politické názory byly velmi liberální. Ludvík Filip ani Guizot v zásadě k této volbě neměli žádné výhrady a k infantce Luise Fernandě bylo i nadále přistupováno se stejnými ohledy jako k mladé královně. Dohoda mezi oběma stranami i nadále platila, a pokud by

¹³⁸ BENSON, E. F., *Queen Victoria*, London 1936, s. 127.

¹³⁹ ESCOTT, T. H. S., *The Story of British Diplomacy. Its Makers and Movements*, Philadelphia 1908, s. 289.

¹⁴⁰ BENSON, s. 127–128.

v roce 1846 nedošlo k další obměně britské vlády, situaci by se zřejmě podařilo vyřešit bez větších problémů.¹⁴¹

V létě 1846 se otázka Isabelina sňatku stala již skutečně urgentní a tlak na finální řešení se stupňoval i v Madridu. Francie se velmi úzkostlivě snažila problém vyřešit ještě předtím, než britská vláda padne a v úřadu ministra zahraničních věcí vystřídá smířlivého lorda Aberdeena energický vikomt Palmerston. Královna matka Marie Kristýna, které bylo po korunovaci Isabely II. dovoleno navrátit se do Španělska, se také pochopitelně snažila zasahovat do jednání o budoucnosti svých dcer a měla své vlastní představy. Odmítala Isabeliny bratrance, neboť vévoda Sevillský příliš sympatizoval s progresisty a vévoda Cádizský, jakkoliv politicky neškodný, byl příliš zženštilý a bezduchý. Třetím uchazečem byl František Neapolsko-Sicilský, vévoda z Trapani, jenž se nakonec ukázal jako nepřijatelný pro španělskou vládu. Z toho důvodu se Marie Kristýna nakonec obrátila na britského i francouzského velvyslance zároveň a snažila se dohodnout na nových podmínkách. Nabídla ruku své dcery nejprve Leopoldovi Sasko-Koburgskému a pro případ neúspěchu se téměř okamžitě pojistila nabídkou adresovanou do Paříže. Isabela II. by si vzala svého bratrance vévodu Cádizského, pokud by Francouzi byli schopni neprodleně spojit jejich svatbu se sňatkem Luisy Fernandy s Montpensierem. Ve skutečnosti doufala, že se královnu podaří provdat za Leopolda a Luisu Fernandu za Montpensiera, a tím bude zachován *status quo* ve vztahu Velké Británie k Francii.¹⁴²

Na tomto místě je vhodné zmínit, že existoval další svatební projekt, který ovšem pravděpodobně nikdy neměl skutečnou šanci na úspěch. Již po několik let karlisté plánovali definitivně vyřešit své spory s liberály tím, že se obě strany dynasticky propojí, a vyřeší tím nástupnický problém, jenž vyvstal po smrti Ferdinanda VII. Abdikace Dona Carlose v roce 1845 byla nepochybně součástí tohoto plánu, neboť jeho syn Carlos Luis byl o dvanáct let starší než Isabela a jejich sňatek by z pretendenta učinil španělského krále kompromisem a bez dalších bojů.

¹⁴¹ MOWAT, s. 192–193.

¹⁴² BULLEN, *Anglo-French rivalry*, s. 32–33.

Karlisté byli skálopevně přesvědčeni, že takové řešení situace je naprosto ideální a jinak než královskou svatbou se další válce nevyhnou. Dokonce Svatý otec apeloval na rychlé a elegantní řešení skrze ikonickou svatbu královny a pretendenta, jenž by zabránila dalšímu krveprolití. Zásadní překážkou byla karlistická představa o nové podobě státu. Případné spojení mělo posloužit pouze k vytvoření konzervativní absolutistické monarchie s omezenými občanskými svobodami a podporou církve. Takový vývoj samozřejmě nemohly západní mocnosti akceptovat, a proto se o Carlovi Luisovi nikdy za hranicemi Španělska reálně neuvažovalo.¹⁴³

V červenci 1846 se Palmerston skutečně vrátil do úřadu ministra zahraničních věcí a ve španělské otázce neváhal jednat. Toto jeho funkční období se vyznačovalo často unáhlenými akcemi a občasným uchylováním se k příliš hrubému jednání. Nezřídka mu jako prostředek k dosažení svých cílů posloužily výhrůžky a hrozby, což nerozčilovalo pouze předsedu vlády Johna Russella, ale samotnou královnu Viktorii. Byl sice velice zkušený, pracovitý a dobře se orientoval na mezinárodní scéně, ale jeho vztah s Viktorií se od jeho posledního funkčního období velmi změnil. V době, kdy vykonával tento úřad v Melbournově vládě po nástupu mladé královny na trůn, spolu dobře vycházeli a královna shledávala jeho společnost poučnou a zábavnou. S trpělivostí jí vysvětloval záludnosti zahraniční politiky a značně jí rozšířil obzory. Naučil jí, jak vést korespondenci s ostatními monarchy a jak pro ně vybírat vhodné dárky. Všechno se změnilo po roce 1839, kdy se Palmerston oženil se sestrou Melbourn, Emily. Královna nesouhlasila s tím, aby se vdovy po smrti manžela znovu vdávaly a Palmerston jí tímto značně popudil. Když se v roce 1846 znovu vrátil do své funkce, Viktorie již zcela věřila, že dohlížet na zahraniční politiku je nezpochybnitelným právem panovníka a Palmerstonovo ukvapené samostatné jednání snášela velmi špatně. Zvykl si odesílat depeše dříve, než mu je schválila, nedával jí dostatek času na přečtení důležitých listin a často se jejich názory na věci až příliš různily. Královna s manželem povětšinou sympatizovali

¹⁴³ CHALUPA, *Don Carlos*, s. 125–126.

s evropskými panovnickými rody, kdežto Palmerston až příliš otevřeně podporoval liberální hnutí, jež monarchie narušovala v samotném základu. Naneštěstí pro královnu byl Palmerston natolik podstatným členem vlády, že v zájmu její další existence nebylo možné ho odvolat.¹⁴⁴

Dle vzpomínek Henryho Bulwera, tehdejšího vyslance v Madridu, Palmerston nebral v úvahu změny, ke kterým došlo ve složení španělské vlády. Již u moci nebyli progresisté, jako během jeho posledního působení, nýbrž umírnění a za nimi stojící Francie. Problémem bylo zejména to, že většina vůdců liberálních progresistů pobývala v exilu právě v Londýně a Palmerston dopřával sluchu jejich nenávisnému osočování španělské umírněné vlády. Nebral v úvahu Bulwerova doporučení, že by se měl snažit o dohodu s Francií a nenarušovat španělské struktury, a naopak se snažil systémem dvoustranného tajnůstkářského vyjednávání přivést k moci progresisty a pak se na sňatku královny Isabely domluvit přímo s nimi.¹⁴⁵ Jeho kandidátem pro královnu byl Jindřich Sevillský a zároveň si vzal za cíl zmařit francouzské snahy na sňatek s infantkou Luisou Fernandou. Tím by Francii porazil hned nadvakrát, neboť by spolu s umírněnými odstranil i její vliv na španělskou vládu a francouzský princ by se nikdy nestal španělským královským chotěm. Jeho riskantní plán ovšem neměl šanci na úspěch. Splnilo se přesně to, čeho se Bulwer obával a před čím opakovaně varoval. Palmerstonův nátlak na všechny zúčastněné zahnal Marii Kristýnu do rohu, a ta se následně spojila se s Francouzi. V srpnu 1846 se dohodla s pařížskou vládou, že královna Isabela bude provdána za Františka Cádizského. Jeho politická nezaujatost měla i nadále garantovat spojení umírněných s korunou. Zároveň byla potvrzena idea dvojité svatby a Luisa Fernanda byla zaslíbena vévodovi Montpensierovi. Jejich spojení mělo symbolizovat sblížení Španělska s Francií a deklarovat *status quo*.¹⁴⁶

Palmerston reagoval na takovýto vývoj událostí velmi prudce. Měl podezření, že Ludvík Filip plánuje ze Španělska udělat svůj klientský stát poté, co

¹⁴⁴ HIBBERT, C., *Královna Viktorie*, Ostrava 2004, s. 204–206.

¹⁴⁵ BULWER, vol. II., s. 227–230.

¹⁴⁶ BULLEN, *Anglo-French rivalry*, s. 33–34.

by jeho syn usedl na trůn. Porušil by tím nejen ujednání z Utrechtu z roku 1713, které zakazovalo francouzsko-španělskou personální unii, ale také významně narušil mocenskou rovnováhu sil v Evropě v neprospěch Velké Británie. Poslední možnost spatřoval v tom, že by Luisa Fernanda s Montpensierem a jejich potomky byli právně vyloučeni ze španělského nástupnictví. K dosažení takového cíle potřeboval, aby se v Madridu dostali k moci progresisté, neboť vláda umírněných by něco takového neschválila. Po určitý čas se proto snažil Bulwera instruovat tak, aby narušoval vnitřní integritu nepřátel a připravil převrat, který by vrátil moc progresistům. Guizot nebyl k britským snahám slepý a dělal vše, co bylo v jeho silách, aby zesílil navázání umírněných na Francii, podpořil jejich stabilitu a tím zajistil nástupnická práva pro Luisu Fernandu i po jejím sňatku. Tento skrytý boj probíhal po celý zbytek roku 1846, a ačkoliv se vládě umírněných podařilo ustát britský tlak a svatby proběhly podle plánu, byl to právě tento jejich triumf, který nakonec významně ohrozil jejich postavení. Královna Isabela nedokázala odpustit své matce a vládě, že jí donutili k sňatku s mužem, kterého si nikterak nevážila, což v důsledku zásadně oslabilo jejich vliv na korunu. Jednalo se tedy o hořkosladké vítězství francouzské diplomacie a prohru překotné politiky lorda Palmerstona.¹⁴⁷

Dne 10. října 1846 se konala pompézní svatba v královském paláci v Madridu. Královna Isabela II. si vzala za manžela svého bratrance Františka, vévodu z Cádizu, a její sestra Luisa Fernanda Antonína, vévodu z Montpensier, nejmladšího syna Ludvíka Filipa.¹⁴⁸ Zatímco manželství druhých dvou jmenovaných bylo poměrně šťastné, spojení Isabely II. s Františkem bylo velkým fiaskem. František byl nafoukaný, zamlklý, přehnaně zbožný, ale zároveň velice zženštilý a homosexuální. O svatební noci měl na sobě údajně více krajek než sama královna a těžko hledali společnou řeč, natož aby spolu mohli zplodit potomky. Isabela II. se postupem času obklopila obdivuhodným zástupem milenců a

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 34–36.

¹⁴⁸ Montpensier nikdy nepřestal toužit po koruně a jeho neustálé pletichaření proti královně mělo neblahý vliv na vztahy sester. Francouzské ambice po španělském trůnu byly nakonec naplněny v roce 1878, kdy se Marie de las Mercedes, dcera Antonína z Montpensier, stala manželkou španělského krále Alfonsa XII. (vnuk Isabely II.)

František, vždy po značných scénách a samozřejmě po řádném finančním odškodnění, přijal za své každé dítě, které jeho manželka porodila. Takových dětí bylo dohromady devět, ale pouze pět z nich se dožilo dospělosti. Zasluhou manželství s královnou získal František rozsáhlé benefity v oblasti obchodu, a nakonec se manželé naučili spolu vycházet. Když v roce 1868 museli opustit Španělsko a uchýlit se do francouzského exilu, rozešli se každý svou cestou, ale nikdy se nepřestali stýkat.¹⁴⁹

Guizotův pochybný úspěch v otázce Španělských sňatků stálo v konečném důsledku Červencovou monarchii mnohé. Montpensier měl vzhledem k plodnosti Isabely II. k trůnu stále daleko a prestiž Ludvíka Filipa utřžila ránu. Pokusy o přátelství s Velkou Británií definitivně selhaly a Francie tím ztratila zároveň svého jediného přítele, byť problematického, mezi evropskými mocnostmi. Konečným důsledkem bylo, že Rakousko s Ruskem si mohli do budoucna dovolit jednat tak, jak by se pravděpodobně neodvážili, pokud by Velká Británie s Francií spolupracovaly a v zahraniční politice se ubíraly stejným směrem.¹⁵⁰ Příkladem byla rakouská anexe Krakova po povstání v listopadu roku 1846, se kterou Velká Británie ani Francie sice nesouhlasily, ale nebyly schopny zasáhnout.¹⁵¹ Když na Ludvíka Filipa a jeho vládu dolehly v únoru 1848 těžké časy a vypukla revoluce v Paříži, neměl v Evropě již žádné skutečné spojence. Za možnost exilu ve Velké Británii, jež mu byla následně dána, vděčil převážně osobním sympatiím královny Viktorie. Tuto neblahou kapitolu britsko-francouzského soupeření ve Španělsku příhodně uzavírá Palmerstonovo vyjádření v depeši z 22. září 1846 adresované markýzovi z Normanby, britskému velvyslanci v Paříži: *„Britská vláda se bude radovat, uvidí-li Francii šťastnou, prosperující a mocnou. Francie má však na svém prostorném území a ve svých vlastních nesmírných zdrojích dostatečné prostředky k udržení vysokého postavení, které jí přisoudila prozřetelnost k tomu, aby se počítala mezi světové velmoci. Všechny její pokusy o nastolení nelegitimního vlivu na jiné státy, které nejsou tak mocné jako ona sama, ale přesto*

¹⁴⁹ GRANADOS, s. 148–154.

¹⁵⁰ MOWAT, s. 198.

¹⁵¹ ŠUSTA, s. 302–303.

mají právo na vlastní nezávislost, pomocí nepřímých metod, musí ze své vlastní podstaty skončit zklamáním a neúspěchem. ¹⁵²

¹⁵² MOWAT, s. 198.

6. Závěr

Diplomatické zapojení Velké Británie a Francie do první karlistické války probíhající v letech 1833–1840 mezi španělskou ústřední liberální vládou a konzervativními karlisty mělo podstatný vliv na její průběh. Velká Británie s Francií ze svých pozic hlavních západních mocností neváhaly uznat španělskou infantku Isabelu jako budoucí královnu Španělska hned po smrti jejího otce Ferdinanda VII. v roce 1833. Isabelina případná budoucí vláda představovala vítaný příslib toho, že se ze Španělska stane další liberální konstituční monarchie v Evropě, což by velmi vyhovovalo zájmům obou zemí na poli mezinárodní diplomacie. Nově etablovaná vláda Ludvíka Filipa ve Francii postrádala dostatečnou podporu v zahraničí a jeho postavení na domácí půdě také nebylo zcela stabilní. Východiskem se pro něj stala možnost případného spojení s Velkou Británií, které by Francii dokázalo navrátit mezinárodní prestiž a zajistit existenci Červencové monarchie i do budoucna. Obě mocnosti k sobě měly blízko geograficky i způsobem státního uspořádání, ale jejich odvěký antagonismus byl pro mnohé nepřekonatelný. Vzájemná podezřívavost a nedůvěra k motivům toho druhého bránila vytvoření skutečné defenzivní aliance, po které tak toužil zejména Ludvík Filip a jeho velvyslanec v Londýně Charles Maurice Talleyrand. Talleyrand se po několik let obracel na britskou administrativu s cílem uzavřít defenzivní spojení, ale byl pravidelně odmítán.

Vypuknutí první karlistické války ve Španělsku poskytlo Velké Británii vhodnou příležitost k upokojení francouzských ambicí na spojení. Britský ministr zahraničních věcí Henry Temple, vikomt Palmerston, využil těchto okolností k vytvoření takzvané Aliance čtyř, nazývané někdy také jako čtyřstranná dohoda, jež vešla v platnost v dubnu 1834 a měla charakter spíše srdečné dohody čtyř států. Z britského pohledu na situaci měla v zásadě suplovat skutečně závažnou spojeneckou smlouvu s Francií. Ačkoliv neměl Palmerston původně v plánu Francii k projektu přizvat, nakonec tak učinil s cílem účinného vyvážení vlivu Svaté aliance na východě. Spolu s Velkou Británií a Francií aliance zahrnovala i Portugalsko a Španělsko a její hlavní účel tkvěl v potlačení

občanských válek probíhajících na Pyrenejském poloostrově ve prospěch liberálních konstitučních vlád obou zemí. Francie se cítila v jistém smyslu uražena britskou snahou vyhnout se defenzivní alianci, neboť zároveň počítala s francouzskou podporou při řešení mezinárodních sporů zejména v oblasti Blízkého východu. Nakonec ale ve Francii převládl strach z případného rozšiřování britského vlivu ve Španělsku, které Francie považovala již dlouhodobě za oblast svého přirozeného zájmu a snažila se s ním udržovat speciální vztahy.

Aliance čtyř přinesla španělské liberální vládě jasné benefity a s pomocí signatářů aliance *christinos* prozatím porazili karlistická vojska. Španělsko se připojilo mezi západní státy, ale jeho vnitropolitická nestabilita a roztříštěnost věrně zrcadlila skutečné britsko-francouzské vztahy. Čtyřstranná dohoda paradoxně zhoršila jejich vzájemné postoje a rivalitu ve španělském prostoru již nešlo maskovat za poskytování pomoci během brutální občanské války. Čtyřicátá léta 19. století byla typická vnějším zasahováním do španělského politického boje, přičemž britská i francouzská strana podporovala jiné křídlo španělských liberálů. Progresisté získali patronaci Velké Británie a umírnění naopak Francie.

Isabela II. byla korunována na španělskou královnu roku 1843 a současně se otevřela otázka jejího sňatku. Výběr budoucího španělského královského manžela byl zcela zásadní pro Velkou Británii i Francii, neboť obě doufaly, že skrze něj posílí svůj politický vliv v Madridu. Velká Británie zpočátku podporovala Leopolda z rodu Sasko-Koburg-Gothajského, což ovšem zcela nevyhovovalo Ludvíkovi Filipovi. Příslušníci tohoto německého rodu se již stali manželi britské i portugalské královny a Francie by se tím ocitla v jejich obklíčení. Místo toho se oddával pomyslení na to, že by na španělský trůn jednoho dne mohl usednout člen jeho dynastie. Vzhledem k odporu, který Velká Británie projevovala k vládě Francouzů ve Španělsku, byl nakonec domluven francouzský ženich v osobě nejmladšího syna Ludvíka Filipa pouze pro mladší sestru Isabely II., Luisu Fernandu. Francie s Velkou Británií se vzájemně dohodly, že španělským královským chotěm by se měl stát jeden ze španělských bratranců Isabely II. Uvažovalo se o Františkovi, vévodovi z Cádizu, a jeho bratrovi Jindřichovi

Sevillském. Jindřich Sevillský byl velmi liberální a Velká Británie ho podporovala, ale vzhledem k nešťastné politice lorda Palmerstona se nakonec královna matka Marie Kristýna spolu s madridskou umírněnou vládou obrátila na Francii a Isabela II. byla zasnoubena s Františkem Cádizkým, který nikterak neohrožoval francouzské zájmy ve Španělsku. Ke dvojité svatbě španělské královny a její sestry došlo v říjnu 1846 v královském paláci Madridu. Jednalo se sice o diplomatickou prohru Velké Británie, ale vítězství Francie bylo pochybné. Isabela II. přičítala vinu za své nešťastné manželství umírněné vládě, kterou to značně oslabilo. Vztahy Velké Británie s Francií se nenávratně pokazily a možnost budoucího spojení ztratila poslední šanci na úspěch.

7. Seznam použité literatury a pramenů

Vydané prameny

Adair Palmerstonovi, Brusel 28. 4. 1834. In: Palmerston papers, Special Collections Databases of University of Southampton [online], [cit. 2019-4-07]. Dostupné z <http://www.archives.soton.ac.uk/palmerston/>

British and Foreign State Papers 1833–1834, vol. 22, London 1847.

Hansard's Parliamentary Debates, Third series, vol. 11.

Hansard's Parliamentary Debates, Third series, vol. 21.

Periodika

Gazeta de Madrid, 6. 4. 1830.

London Gazette, 10. 6. 1835.

Literatura a studie

BASTIDE, C., *Anglo–French Entente under Louis Philippe*. In: *Economica* 19, 1927, s. 91–98.

BENSON, E. F., *Queen Victoria*, London 1936.

BOURNE, K., *The Foreign Policy of Victorian England, 1830–1902*, Oxford 1970.

BRETT, E. M., *The British Auxiliary Legion in the First Carlist War, 1835–1838*, Dublin 2005.

BRIDGE, F. R., BULLEN, R., *The Great Powers and the European States System, 1815–1914*, Edinburgh 2005.

BULLEN, R., *Anglo-French rivalry and Spanish politics, 1846–1848*. In: *The English Historical Review* 89, 1974, 350, s. 25–47.

BULLEN, R., *France and the Problem of Intervention in Spain, 1834–1836*. In: *The Historical Journal* 20, 1977, 2, s. 363–393.

- BULWER, H. L., *The Life of Henry John Temple, Viscount Palmerston, With Selections from His Diaries and Correspondence*, vol. I., London 1871.
- BULWER, H. L., *The life of Henry John Temple, viscount Palmerston. With selections from his diaries and correspondence*, vol. 2, London 1874.
- CECIL, D., *The Young Melbourne & Lord M*, London 2001.
- DAVIES, N., *Ostrovny, Dějiny*, Praha 2003.
- ELBL, P. B., *Talleyrand. Muž, který podvedl i d'ábla*, Praha 2011.
- ESCOTT, T. H. S., *The Story of British Diplomacy. Its Makers and Movements*, Philadelphia 1908.
- EVANS, G. L., *Memoranda of the contest in Spain*, London 1840.
- FISCHER, K., *The Laws of the Salian Franks*, Philadelphia 1991.
- FREMONT-BARNES, G., *The Peninsular War, 1807–1814*, Oxford 2002.
- GRANADOS, J., *Španělští Bourboni*, Praha 2012.
- HALL, M. J., *England and the Orleans Monarchy*, London 1912.
- HIBBERT, C., *Královna Viktorie*, Ostrava 2004.
- CHALUPA, J., *Don Carlos a ti druzí. Karlistické války ve Španělsku v letech 133–1939*, Praha 2008.
- CHALUPA, J., *Španělsko*, Praha 2005.
- CHVOSTOV, V. M., SEMJONOV V. S., SKAZKIN S. D., ZORIN V. A. (eds.), *Dějiny diplomacie. Díl první*, Praha 1961.
- JOHNSON, *Zrození moderní doby: devatenácté století*, Praha 1998.
- KISSINGER, H., *Umění diplomacie*, Praha 1999.
- KODETOVÁ, P., *Soumrak krále slunce. Válka o španělské dědictví 1701–1714*, Praha 2017.
- KOVAŘÍK, J., *Napoleon II. Císař Francouzů (1804–1821)*, Třebíč 2018.

- KULHÁNEK, I., *Klopýtání přes budoucnost: Dějiny Evropy od Vídeňského kongresu 1815 do roku 2005*, Praha 2008.
- LE GOFF, F., *The Life of Louis Adolphe Thiers*, New York 1879.
- MACULAY, N., *Dom Pedro: The Struggle for Liberty in Brazil and Portugal, 1798–1834*, Durham 1986.
- MCCARTHY, J., *A History of the Four Georges and of William IV.*, vol IV., London 1901.
- MENCHÉN BARRIOS, M. T., *La Cuádruple Alianza (1834). La Península en un sistema occidental*. In: Cuadernos de la Escuela Diplomática 2, 1989, 2, s. 31–51.
- MCHARG, C. K., *Life of Prince Talleyrand. With Extracts from His Speeches and Writings*, New York 1857.
- MIRAFLORES, M. P. F., *Memorias para escribir la historia contemporánea de los siete primeros años del reinado de Isabel II.*, Madrid 1842.
- MOWAT, R. B., *The Spanish Marriages, 1829-1846*. In: WARD, A. W., GOOCH, G. P. (eds.), *The Cambridge history of British foreign policy*, vol. 2, 1783–1919, New York 1923, s. 185–198.
- NEWBOULD, I. D. C., *William IV. and the Dismissal of the Whigs, 1834*. In: *Canadian Journal of History* 11, 1976, 3, s. 311–330.
- NOWELL, C. E., *A History of Portugal*, New York 1958.
- POORE, B., *The Rise and Fall of Louis Philippe, Ex-King of the French*, Boston 1848.
- QUIN, M. J., *Memoirs of Ferdinand VII, King of the Spains*, London 1824.
- SANDERS, L. Ch., *Life of Viscount Palmerston*, Philadelphia 1888.
- SETON-WATSON, R., *Zahraniční politika lorda Palmerstona*. In: *Československý časopis historický* 35, 1929, s. 56–104.
- SKŘIVAN, A., *Evropská politika 1648–1914*, Praha 1999.

- SMITH, E. A., *Charles Grey, Second Earl Grey (1764–1845)*, London 2004.
- SPIERS, E. M., *Radical General: Sir George de Lacy Evans, 1787–1870*, Manchester 1983.
- ŠEDIVÝ, M., *Francouzská červencová monarchie v kritickém roce 1840*. In: *Historický obzor* 18, 2007, 3/4, s. 50–56.
- ŠUSTA, J., *Dějiny Evropy v letech 1812–1870*, I. díl, Praha 1922.
- TARABA, L., *Nebezpečný intrikán – Život CH. M. Talleyranda*, Praha 1995.
- UBIETO ARTETA, A. et al., *Dějiny Španělska*, Praha 1995.
- WALTON, W., *Spain: or, Who is the lawful successor to the throne*, London 1834.
- WOODWARD, E. L., *The Age of Reform 1815–1870*, London 1938.

8. Resumé

The United Kingdom's traditional rivalry with France extended back to the Middle Ages, with interest in the Iberian Peninsula typical of both countries especially since Spain began to lose its power significance. During the Napoleonic wars, the country became a focus of tension between France and the Great Britain, and after the departure of the French occupation forces and the defeat of Napoleon, the two great powers were naturally eager to preserve their sphere of influence in Pyrenean space. The chaos that reigned on Spain's internal political scene gave them a few opportunities to intervene effectively from the outside during the 1830s and 1840s.

Behind Spain's political fragmentation was the phenomenon of carlism, which can be dated back to the time of Joseph Bonaparte's rule in Spain. It influenced political events in the country throughout the 19th century, and its remains can also be seen in the 1936-1939 Spanish Civil War. Carlism, though bearing its name according to Spanish pretendent Don Carlos, was not only about the dynastic dispute between him and subsequently his descendants with the central liberal government, but its main essence lay in the contest between the *ancien régime* and the new liberal era. Throughout, the Carlists looked out for the arrival of their coveted king, who would re-establish justice and restore Catholic and absolutist principles that many Spaniards saw as their traditional state and cultural order. After King Ferdinand VII disappointed their hopes and announced a pragmatic sanction in 1830 under which he changed traditional Salic succession law and appointed his underage daughter Isabel heir to the throne, his brother Don Carlos refused to give up his successor rights. After the death of Ferdinand VII, which took place in 1833, the first Carlist war, which lasted until 1840, began.

Neither France nor Great Britain was indifferent to what was happening in Spain, and they chose to support the Regent government of Maria Christine, which government at the time of infant Isabella's underage. Together with Spain and Portugal, they concluded the Quadruple Alliance on April 22, 1834, in which they pledged a collective effort to expel pretendent Don Carlos from Spain. Alliance between British and French in this matter bore the character of more of a

competition for decisive influence in Madrid, and it is the nature of their contradictory relationship that is the subject of the thesis presented. Efforts to purposefully overcome mutual antagonism have been accompanied by both countries throughout the first Carlist War, and have not disappeared even after it is over. Although the Quadruple Alliance has been a real asset to Spain's Liberal government and has greatly helped it win over the Carlists, it has rather weakened Britain's relations with France. Their graduating feuds subsequently became fully apparent in the 1840s on the question of choosing husbands for Queen Isabel II of Spain and her younger sister Luisa Fernanda.